ตอนที่ 2
บทที่ 1
ประวัติศาสตร์นิพนธ์ตะวันตก

ประวัติศาสตร์นิพนธ์กรีก

กรีกมิใช่ชนชาติแรกที่เขียนประวัติศาสตร์ ก่อนหน้านั้นหลายพันปีมีชนชาติโบราณ อย่างเช่น อียิปต์ เมโสโปเตเมีย และเปอร์เซีย ก็มีการเขียนประวัติศาสตร์บันทึกเรื่องราวของตนเอง อย่างไรก็ตามงานทางประวัติศาสตร์ของชาติเหล่านั้น ยังไม่มีมาตรฐานที่ดีพอเท่าเทียมได้กับการเขียนประวัติศาสตร์ของกรีก การเขียนประวัติศาสตร์ของอียิปต์เป็นแต่เพียงลำดับรายพระนามของกษัตริย์แต่ละพระองค์ พร้อมข้อมูลเล็กน้อยทางด้านการปกครอง หรือการเขียนประวัติศาสตร์ของพวกชาวเมโสโปเตเมีย[1] แม้จะเป็นการเขียนเพื่อตอบสนองความอยากรู้อยากเห็นในกำเนิดของพฤติกรรมต่าง ๆ แต่ยังขาดวิธีการวิพากษ์ข้อมูลไป และก็ทำนองเดียวกับชาวเปอร์เซียที่เลียนแบบชาติทั้งสอง

งานเขียนประวัติศาสตร์ของกรีกเริ่มมีมาตรฐานจนได้รับการยกย่องเป็นบ่อเกิดแห่งวิชาประวัติศาสตร์สมัยใหม่ในราวศตวรรษที่ 5 ก่อนคริสต์กาล การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดมาจากอิทธิพลของโลกในขณะนั้นที่สำคัญได้

1. ผลงานของกรีกแห่งศตวรรษที่ 8 ก่อนคริสต์กาล ที่สำคัญได้แก่ มหากาพย์อีเลียดกับโอดีสซี ของโฮเมอร์กวีเอกของชาวกรีก ผลงานทั้ง 2 เล่ม ถึงแม้จะยังการเขียนในแบบของร้อยกรองและใช้ภาษาของกวี แต่ที่แตกต่างออกไปและดูเหมือนจะเข้าสู่ความเป็นวิธีการเขียนของประวัติศาสตร์นั้นก็คือ เพื่อค้นหาความจริงในด้านใดด้านหนึ่งของมนุษย์มากกว่าที่จะดำเนินเรื่องไปโดยมุ่งในเรื่องอารมณ์ จินตนาการ และความงาม ความไพเราะ[2]

เนื้อเรื่องของอีเลียด เป็นเรื่องของสงครามระหว่างกรีกกับเมืองทรอย ที่เกิดขึ้นเพราะการวิวาทของเทพเจ้า สุดท้ายลงมาเมืองมนุษย์เพื่อให้มนุษย์เป็นผู้ตัดสิน ด้วยสัญญาว่าจะยกราชินีของกรีกให้เป็นรางวัล เป็นเหตุให้กษัตริย์กรีกไม่พอพระทัย และก่อสงครามขึ้น รบกัน

---

[1] อรพินท์ พงษ์ภักดี และคนอื่น ๆ, *อารยธรรมตะวันออก*. (กรุงเทพฯ, 2523) หน้า 29.

[2] ประสิทธิ์ กาพย์กลอน, *อ้างแล้ว*. หน้า 3.

เป็นเวลา 10 ปี ไม่มีผู้ใดแพ้ผู้ใดชนะ จึงออกอุบายนำทหารซ่อนไว้ในม้าไม้ กรีกจึงได้ชัยชนะในที่สุด

ส่วนเรื่องโอดิสซี ดำเนินเนื้อเรื่องต่อจากอีเลียด จับความตั้งแต่ยูลีซีส ผู้คิดอุบายสร้างม้าไม้ จนทำให้กรีกรบชนะเมืองทรอย เดินทางกลับเมือง ในระหว่างทางถูกเทพเจ้าลงโทษให้ต้องพบกับความยากลำบาก และกว่าจะกลับกรีกได้ต้องใช้เวลาถึง 10 ปี

นอกจากงานของโฮเมอร์และกลุ่มของเขาแล้วที่ประพันธ์บทกลอนโดยใช้เรื่องราวของมนุษย์เป็นแกนเรื่องแล้ว ยังมีกลุ่มกวีกรีกอีกกลุ่มหนึ่งที่ผลงานของเขามีอิทธิพลต่อวิชาประวัติศาสตร์ไม่น้อยเช่นกัน ได้แก่ผลงานของกลุ่มนักกวีที่ใช้บทกวีเป็นการค้นหาเรื่องราวความสัมพันธ์ระหว่างเทพเจ้ากับมนุษย์ กวีของกลุ่มนี้ที่สำคัญ ได้แก่ เฮสิออด เฮสิออดยังได้เขียนประวัติศาสตร์อย่างสั้น ๆ โดยเขาแบ่งโลกออกเป็นยุคใหญ่ ๆ 5 ยุค อันได้แก่ ยุคทอง ยุคเงิน ยุคสัมฤทธิ์ ยุคโฮเมอร์ และยุคเหล็ก ซึ่งเขาเห็นว่ายุคสุดท้ายเป็นยุคที่เลวร้ายที่สุดของประวัติศาสตร์ของมนุษย์ งานประพันธ์อื่น ๆ ของเฮสิออด ได้แก่ Works and Days เป็นบทประพันธ์เกี่ยวกับชีวิตชาวนา วิธีการเก็บเกี่ยว การใช้ชีวิตอย่างประหยัด ฯลฯ

2. อิทธิพลของนักเขียนกลุ่มโลโกกราฟ ในระยะเริ่มต้นของศตวรรษที่ 6 ก่อนคริสต์กาล นักเขียนของกรีกกลุ่มหนึ่งซึ่งเรียกว่ากลุ่มโลโกกราฟ ได้หันไปนิยมการเขียนในรูปของร้อยแก้วแทนร้อยกรอง เปลี่ยนภาษาที่ใช้เขียนจากภาษาของกวี ไปสู่ภาษาของข้อเท็จจริงของสามัญชน อีกทั้งยังปฏิเสธการค้นหาความรู้ของอดีตด้วยวิธีการทางตำนาน รวมทั้งเร่งเร้าและกระตุ้นให้นักเขียนอื่น ๆ ทำการศึกษาในหัวข้อที่กว้างออกไปกว่าที่เป็นอยู่ โดยเฉพาะเน้นทางด้านสังคมและจุดเริ่มต้นของสถาบันต่าง ๆ

นักเขียนกลุ่มนี้มีศูนย์กลางของความคิดอยู่ที่เมืองมิเลตัส ในไอโอเนีย ที่สำคัญได้แก่ แคดมัส แห่งมิเลตัส มีอายุอยู่ในราวต้นศตวรรษที่ 6 ก่อนคริสต์กาล และเฮลลานิกัส แห่งเลสโบส (C.482 - C.397 ก่อนคริสต์กาล) งานที่สำคัญของเขาก็คือ ประวัติศาสตร์เปอร์เซียและกรีก

3. อิทธิพลของนักปรัชญา ปลายศตวรรษที่ 6 ก่อนคริสต์กาล กรีกโดยเฉพาะในไอโอเนียกลายเป็นศูนย์กลางทางด้านปรัชญาที่สำคัญของโลกตะวันตก ในสมัยนี้กรีกได้ผลิตนักปรัชญาที่มีชื่อเสียงหลายคน อย่างเช่น เทลีส บิดาแห่งวิชาปรัชญาตะวันตก (C.636-C.546 ก่อนคริสต์กาล) อะแนกซิแมนเดอร์ (C.611-C.547 ก่อนคริสต์กาล) อะแนกซิมินัส (C.588-C.546 ก่อนคริสต์กาล)

และเฮราคลีตัส (C.535-C.475 ก่อนคริสต์กาล) 3 คนแรกเป็นชาวเมืองมิเลตัส ส่วนคนสุดท้ายเป็นชาวเมืองเอฟีซัส

นักปรัชญาทั้งหลายแห่งยุคต่างก็มีจุดมุ่งหมายในอันที่จะหาสาเหตุมาอธิบายปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่มนุษย์ยังไม่เข้าใจ และถึงแม้ว่าการค้นหาความรู้ดังกล่าวจะได้ผลที่แตกต่างกันไป เช่นเป็นต้นว่า เมื่อเทลีส อธิบายถึงข้อสงสัยที่ว่า ธรรมชาติของสิ่งแรกเริ่มที่ให้กำเนิดแก่สิ่งทั้งปวงเป็นอย่างไร คำตอบของเทลีสก็คือ น้ำเป็นที่มาของสรรพสิ่งทั้งปวงในจักรวาล ในขณะที่อะแนกซิแมนเดอร์ ตอบว่าไม่ใช่น้ำ แต่เป็นสสารที่ไม่มีแบบจำกัดแน่นอน หรือไม่มีรูปร่างอย่างใดเลย ทำนองเดียวกันอะแนกซิมินัส คือ อากาศ ส่วน เฮราคลีตัส ตอบว่า สรรพสิ่งทั้งปวงในจักรวาลประกอบกันขึ้นมาจากไฟ แต่วิธีการในการอธิบายไม่แตกต่างกัน นั้นก็คือ ใช้เหตุผลและปัญญาที่ได้มาจากการสังเกต อธิบายพฤติกรรมรอบ ๆ ข้าง แทนที่จะใช้วิธีการงมงายของเทพนิยายหรือเทววิทยา จากวิธีการดังกล่าว ทำให้เกิดการลำดับเวลา การให้ทัศนะกับข้อเท็จจริงโดยใช้เหตุผลมากขึ้น เมื่อมาประกอบกับการขยายอำนาจทางทหารของอาณาจักรเปอร์เซียเข้ามาในแถบเอเชีย ไมเนอร์ และทะเลอีเจียนในระหว่างปี 500-479 ก่อนคริสต์กาล ผลทำให้อาณานิคมของกรีกในบริเวณนั้นตกอยู่ใต้อำนาจของเปอร์เซีย การปรากฏตัวของเปอร์เซียกระตุ้นให้เกิดความอยากรู้อยากเห็น และความเจริญทางด้านวิชาการ คำถามและคำตอบตามแนวทางของนักปรัชญาได้ถูกนำมาใช้ในทางประวัติศาสตร์ เพื่ออธิบายความอยากรู้อยากเห็นเกี่ยวกับอาณาจักรเปอร์เซียที่ชาวกรีกส่วนใหญ่ไม่เคยรู้จักหรือให้ความสนใจมาก่อน

4. อิทธิพลของนักภูมิศาสตร์ นอกเหนือจากจะเป็นศูนย์กลางความเจริญทางด้านปรัชญาและวิทยาศาสตร์แล้ว เมืองมิเลตัส ยังเป็นศูนย์กลางความเจริญทางด้านภูมิศาสตร์ ผลิตนักภูมิศาสตร์ที่สำคัญให้แก่โลกหลายคน ที่สำคัญอย่างเช่น เฮกกาติอัส (ประมาณปี 550-ประมาณปี 487 ก่อนคริสต์กาล) ผู้ได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาแห่งวิชาภูมิศาสตร์ อีกทั้งยังได้รับการยอมรับว่าเป็นนักประวัติศาสตร์คนแรก ๆ ของกรีก คนอื่น ๆ ก็มีเช่น ชาลอน แห่งแลมซากัส ดิโอนิซิอัส แห่งมิเลตัส และซีแลกซ์ แห่งการ์ยันดา เป็นต้น

นักภูมิศาสตร์เหล่านั้นมามีอิทธิพลต่อวิชาประวัติศาสตร์ในแง่ที่ว่าเมื่อนักภูมิศาสตร์ผลิตงานในหน้าที่ จำลองสภาพภูมิประเทศ ป่าเขาลำเนาไพร ที่ได้ไปพบเห็นในขณะที่ออกสำรวจจะสอดแทรกเรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลที่พบปะในเรื่องวัฒนธรรม ตำนานเรื่องเล่าของหมู่บ้าน รวมทั้งประวัติอย่างย่อ ๆ ลงไป ทั้งนี้โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้อ่านได้ทราบเรื่องราวของบุคคล

นั้น ๆ เป็นส่วนประกอบด้วย เช่น เมื่อเฮกกาติอัส เขียน Maps of the World ภายหลังจากที่ได้ออกเดินทางสำรวจดินแดนต่าง ๆ แถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน อาทิเช่น เปอร์เซีย อียิปต์ สเปน และทะเลดำ นอกเหนือจากแผนที่ภูมิประเทศของดินแดนเหล่านั้นแล้ว เฮกกาติอัสยังได้บันทึกประวัติความเป็นมาของผู้คนที่ได้พบลงไปด้วย

ในผลงานอีกเล่มหนึ่งของเฮกกาติอัสในฐานะนักประวัติศาสตร์ ได้แก่ หนังสือชื่อ Genealogies เฮกกาติอัส ได้นำความเป็นนักวิพากษ์ทางประวัติศาสตร์เข้ามาใช้ อีกทั้งการท้าทายแนวความคิดของนักบันทึกชาวกรีกคนก่อน ๆ ด้วย การกล่าวในย่อหน้าแรกของหนังสือว่า "สิ่งที่ข้าพเจ้าเขียนต่อไปนี้ เป็นสิ่งที่ข้าพเจ้าเชื่อแล้วว่าเป็นเรื่องจริง เนื่องจากเรื่องราวของกรีกมีจำนวนมากและข้าพเจ้าคิดว่าเป็นเรื่องที่เหลือเชื่อ"[3] ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการใช้เหตุผลและการใช้วิจารณญาณในการวิเคราะห์ข้อมูลของนักประวัติศาสตร์รุ่นแรก ๆ ไม่ใช่ว่าข้อมูลใด ๆ ก็ใช้ได้ แต่ต้องผ่านการกลั่นกรองจนกว่าจะเชื่อได้ก่อน

ส่วน ชาลอน แห่งแลมซาคัส และดิโอนิซิอัส แห่งมิเลตัส นักภูมิศาสตร์ผู้หันมาเขียนประวัติศาสตร์ ทั้ง 2 คน เขียนประวัติศาสตร์เกี่ยวกับอาณาจักรเปอร์เซีย โดยมีประวัติศาสตร์กรีกเข้ามาเป็นส่วนประกอบ การเขียนเรื่องเป็นตอน ๆ ทั้งนี้เนื่องจากไม่ทราบวิธีที่จะทำให้ประวัติศาสตร์ทั้ง 2 ชาติ มาสัมพันธ์กันเป็นเนื้อเรื่องเดียวกันได้ ที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะว่ารัฐต่าง ๆ ของกรีกเองต่างอยู่กันอย่างโดดเดี่ยว จะมามีความสัมพันธ์ก็ต่อเมื่อเกิดศึกสงครามเท่านั้น ลักษณะดังกล่าวเป็นอุปสรรคต่อการเขียนประวัติศาสตร์สากลอย่างมาก แม้แต่ตัวเฮโรโดตัสเองก็ตามแต่ก็ประสบกับปัญหาเช่นนี้ในระยะแรก ๆ แต่อย่างไรก็ดี ทั้งชาลอน และดิโอนิซิอัส ได้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่เฮโรโดตัสที่นักภูมิศาสตร์จะหันไปผลิตงานทางประวัติศาสตร์อย่างแท้จริงต่อไป

นักภูมิศาสตร์คนสุดท้ายที่จะกล่าวในที่นี้ ได้แก่ ซีแลกซ์ แห่งการ์ยันดา นักภูมิศาสตร์ผู้รับจ้างกษัตริย์แห่งเปอร์เซียพระองค์หนึ่งออกสำรวจดินแดนเข้าไปไกลถึงอินเดีย และเป็นชาวกรีกคนแรกที่เข้าไปสำรวจบริเวณลุ่มแม่น้ำสินธุ เมื่อเดินทางกลับมาก็ประพฤติเช่นเดียวกับเฮกกาติอัส นั้นก็คือได้บันทึกเรื่องราวของผู้คนต่าง ๆ ที่ได้พบเห็นลงไปเช่นกัน

นอกจากนี้ก็ยังมีผลงานของนักประวัติศาสตร์กรีกคนอื่น ๆ ที่ต่างก็มีส่วนในการช่วยผลิตงานทางประวัติศาสตร์ที่มีมาตรฐานต่อไป เช่น แอนดิโอซัส แห่งซีราคิวส์ เขียนประวัติศาสตร์กรีก และเฮลลานิกัส แห่งเลสบอส ผู้เขียนประวัติศาสตร์เปอร์เซียและกรีก ซึ่งนอกเหนือจากจะเขียนทางด้านสังคมแล้ว ยังใช้หลักการของกาลเวลาในการเขียนประวัติศาสตร์ อีกด้วย

[3] Quoted in Harry Elmer Barnes, *op.cit.*, p.27.

โดยสรุปแล้ว นักภูมิศาสตร์ซึ่งบางครั้งก็เป็นนักประวัติศาสตร์ไปในตัว ในการเขียนแผนที่ยังได้บรรจุเนื้อหาที่ได้รวบรวมมาและเลือกสรรแต่เฉพาะที่น่าเชื่อถือและความลำดับเวลาเพื่อตอบสนองความต้องการอยากรู้อยากเห็นของชาวกรีกในดินแดนและผู้คนที่ไม่เคยรู้จักมาก่อน อย่างไรก็ดี งานของบุคคลเหล่านั้นเนื่องจากเป็นการบันทึกเรื่องราวที่พบเห็นทั้งหมดโดยไม่มีการตัดต่อ แต่งเติม หรือเสริมแต่ง ทำให้ไม่เกิดภาพที่น่าสนใจและน่าติดตาม จึงมาเป็นหน้าที่ของเฮโรโดตัส ผู้ที่ทำให้ภาพที่ไม่น่าสนใจมาเป็นภาพที่น่าสนใจติดตามต่อไปและได้รับการยอมรับว่าเป็นบิดาแห่งวิชาประวัติศาสตร์ตะวันตกในที่สุด

เฮโรโดตัส (ประมาณปี 484-ประมาณปี 425 ก่อนคริสต์กาล)

เฮโรโดตัสเป็นชาวกรีก เกิดเมื่อประมาณ 484 ปีก่อนคริสต์กาล ในเมืองฮาลิคาร์นัสซัส บิดาชื่อ ไลแซส แห่งฮาลิคาร์นัสซัส พออายุได้ประมาณ 30 ปี ถูกเนรเทศออกจากบ้านเกิดสาเหตุเพราะมีส่วนร่วมในการกบฏครั้งหนึ่งต่อต้านการปกครองอย่างกดขี่ของผู้ปกครองของเมืองฮาลิคาร์นัสซัส และเข้าไปตั้งรกรากอยู่ที่เกาะไซมอร์ นอกชายฝั่งเมืองไอโอเนีย และต่อมาเอเธนส์ อยู่ที่นั่นได้นาน 10 กว่าปี ก็เดินทางต่อไปยังอิตาลี ไปตั้งรกรากอยู่ที่เมืองธูรี และได้กลายไปเป็นพลเมืองรุ่นแรกของกรีกในอาณานิคมแห่งนี้

ในระหว่างถูกเนรเทศ เฮโรโดตัสใช้เวลาที่มีอยู่เดินทางท่องเที่ยวไปยังดินแดนต่าง ๆ ถึง 3 ครั้งด้วยกัน ที่สำคัญได้แก่การเดินทางไปยังอาณาจักรบาบิโลเนีย และอียิปต์ ทุกครั้งก็ได้เก็บรวบรวมข้อมูลเรื่องราวเกี่ยวกับดินแดนนั้น ๆ มาด้วย เป็นต้นว่า กฎหมาย ธรรมเนียมประเพณี รูปการปกครอง ความเชื่อ ฯลฯ เมื่อได้รับการอภัยโทษ เฮโรโดตัสเดินทางกลับเอเธนส์ แต่อยู่ได้ไม่นานเดินทางกลับมายังธูรีจากนั้นก็เริ่มเขียนงานเล่มแรกและเล่มเดียวของเขาด้วยวิธีการที่ไม่เหมือนกับบรรดานักเขียนประวัติศาสตร์รุ่นก่อน ๆ จนทำให้ซิเซโร (106-43 ก่อนคริสต์กาล) นักพูด นักการเมือง นักปรัชญาที่มีชื่อเสียงชาวโรมันยกย่องว่าเขาคือผู้ให้กำเนิดวิธีการเขียนประวัติศาสตร์แนวใหม่ หรือนัยหนึ่งก็คือ บิดาแห่งวิชาประวัติศาสตร์ นั่นเอง

หนังสือที่เฮโรโดตัสเขียนและทำให้เขามีชื่อเสียงได้แก่ Historia คำคำนี้เป็นคำที่เฮโรโดตัสใช้เป็นครั้งแรก ทั้งนี้เพื่อใช้เขียนชื่อผลงานของเขาที่แสดงถึง "การสืบเสาะ...ถึงเรื่องราวต่าง ๆ (ในอดีต)"[4] เพื่อนำเสนอต่อสาธารณชนอย่างเป็นระบบ

เฮโรโดตัสแบ่งหนังสือ Historia ของเขาออกเป็น 3 ภาค ภาคละ 3 เล่ม รวมเป็น 9 เล่ม 2 ภาคแรกเนื้อหาใจความส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับสภาพภูมิศาสตร์ของเปอร์เซียประกอบกับ

[4] ยี ซี แมคคอเล่ย์, *อ้างแล้ว*, หน้า 1.

เรื่องราวภูมิหลังของชาวเปอร์เซียที่ก้าวขึ้นมาเป็นประเทศมหาอำนาจ จากลักษณะดังกล่าวทำให้มีผู้เชื่อว่า[5] ความตั้งใจดั้งเดิมของเฮโรโดตัสคงต้องการเรื่องราวเกี่ยวกับสภาพภูมิศาสตร์มากกว่าที่จะเขียนประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นอิทธิพลที่รับมาจากนักภูมิศาสตร์ไอโอเนีย แต่จากการที่ได้มาพำนักอยู่ในเอเธนส์ ดินแดนที่ได้รับผลกระทบจากสงครามแผ่ขยายอำนาจของเปอร์เซียในระดับหนึ่ง จึงทำให้เฮโรโดตัสเปลี่ยนแปลงความตั้งใจเดิมมาตั้งคำถาม และตอบข้อสงสัยของชาวเอเธนส์รวมทั้งตนเองด้วยในเรื่องดังกล่าว ด้วยเหตุนี้ในภาคที่ 3 เนื้อหาใจความจึงเปลี่ยนมาเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับสงครามระหว่างกรีกกับเปอร์เซีย[6] หนังสือทั้ง 9 เล่ม ครอบคลุมเหตุการณ์ตั้งแต่ปี 560-479 ก่อนคริสต์กาล แต่หนังสือ 3 เล่มหลังอยู่ในระหว่างปี 500-479 ก่อนคริสต์กาล โดยเน้นไปที่การรบระหว่างกองทัพของเปอร์เซียภายใต้การนำของเซอร์ซิสกับกองทัพของเอเธนส์ภายใต้การนำของเทอมิสโตคลิส ที่อ่าวสะลามิส การรบครั้งนี้เป็นการพ่ายแพ้ของกองทัพเปอร์เซียก่อนที่จะถูกกองทัพของกรีกโจมตีล่าถอยกลับไปเปอร์เซียในปี 479 ก่อนคริสต์กาล การพ่ายแพ้ครั้งนี้ผลทำให้กรีกสามารถปลดปล่อยอาณานิคมต่าง ๆ ของกรีกบนฝั่งเอเชียไมเนอร์เป็นอิสระจากเปอร์เซียได้ทั้งหมด

เฮโรโดตัสเขียน Historia ขึ้นมาโดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ 4 ประการด้วยกันคือ

1. เพื่อบันทึกความยิ่งใหญ่ของกรีกและเปอร์เซีย เฮโรโดตัสได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายในประการนี้ว่า สาเหตุที่เขาเขียน Historia ขึ้นมาก็เพราะว่า ในช่วงเวลาที่คนเรามีชีวิตอยู่ล้วนแล้วแต่มีเหตุการณ์ที่สำคัญ ๆ เกิดขึ้นหลายเหตุการณ์ แต่เมื่อเวลาผ่านไป เหตุการณ์เหล่านั้นก็ลบเลือนไปคนรุ่นใหม่ ๆ จึงมักมองไม่เห็นถึงความสำคัญของเหตุการณ์นั้น ๆ ด้วยเหตุนี้จึงเป็นหน้าที่ของเขาเองที่จะต้องบันทึกเหตุการณ์เหล่านั้นให้คงความสำคัญต่อไป ดังคำกล่าวของเฮโรโดตัสที่ปรากฏในวรรคแรกก่อนที่เขาจะเริ่มเขียนประวัติศาสตร์ของเขาว่า "นี่คือการแสดงออกซึ่งการสืบเสาะของเฮโรโดตัสแห่งนครฮาลิคาร์นัสซัสถึงเรื่องราวต่าง ๆ เพื่อผลในที่สุดว่า การล่วงไปแห่งเวลาจะไม่ทำให้ปฏิบัติการของมนุษย์ลืมเลือนไป หรือกิจกรรมสำคัญ ๆ และน่าพิศวงซึ่งพวกเฮลเลเนสบ้าง พวกบาร์บาเรียนบ้าง ประกอบขึ้นนั้นจะไม่เสื่อมคลายกิติศัพท์ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งก็เพื่อให้ระลึกได้ถึงเหตุที่ชนชาติเหล่านั้นต้องรบพุ่งกัน"[7]

---

[5] H.D. Westlake, *Essays on the Greek Historians and Greek History*, (New York, 1969) p.37.

[6] รายละเอียดดู อัธยา โกมลกาญจน, *ประวัติศาสตร์อารยธรรมกรีก-โรมัน*, (กรุงเทพฯ, 2521) หน้า 83–84.

[7] กี ซี แมคคอเล่ย์, *อ้างแล้ว*, หน้า 1, ดูเพิ่มเติมหน้า 5 และ Jacques Barzun and Henry F. Graff, *The Modern Researcher*, (New York, 1970) pp.47-48 และ Louis Gottschalk, *op.cit.*, pp.224-225.

2. เพื่อตอบสนองความอยากรู้อยากเห็นของชาวกรีก ดังที่ได้เคยกล่าวไปแล้วว่า นิสัยใจคอของชาวกรีกซึ่งได้อิทธิพลมาจากนักปรัชญากลุ่มโซฟิสต์ ซึ่งมีความหมายว่า นักปราชญ์นักปรัชญากลุ่มนี้สนับสนุนให้มนุษย์ใฝ่หาความรู้ใหม่ ๆ อย่างสม่ำเสมอ ด้วยวิธีการซักไซร้ไล่เลียงค้นหาความรู้ด้วยการชี้ว่าสิ่งใดผิดสิ่งใดถูก เมื่อมาประกอบกับการขยายอำนาจของเปอร์เซียเข้ามาในอาณานิคมของกรีก ความอยากรู้อยากเห็นของชาวกรีกโดยเฉพาะชาวเมืองเอเธนส์ก็มุ่งตรงไปที่คำถามว่า เปอร์เซียเป็นใคร มีความเจริญในระดับใด ตลอดจนวัฒนธรรมทางด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม ฯลฯ จากความอยากรู้อยากเห็นของชาวกรีกนี้เอง ซึ่งมีอยู่ในตัวของเฮโรโดตัสด้วย เห็นได้จากการที่เฮโรโดตัสใช้ชีวิตส่วนใหญ่ออกเดินทางสำรวจ เก็บข้อมูลเกี่ยวกับเปอร์เซีย ด้วยวิธีการสัมภาษณ์ ศึกษาจากเอกสารของทางราชการจากพระชาวอียิปต์ตลอดจนการเยี่ยมชมสถานที่ทางโบราณคดีทั้งในอียิปต์ เอเชีย และในเกือบทุกส่วนของซิซิลี กรีก และอิตาลี ก็เพื่อนำเสนอสิ่งที่เขารู้เขาเห็นแก่ชาวกรีกเป็นลายลักษณ์อักษร อีกทั้งในผลงานเอง ชื่อ Historia ก็มีความหมายว่า การค้นคว้า และมอบหมายหน้าที่ให้แก่ตนเองว่า "เป็นผู้นำเสนอว่ามีเหตุการณ์ใด ๆ เกิดขึ้นโดยไม่ไปตัดสินว่าสิ่งใดผิดสิ่งใดถูก"[8] ซึ่งก็หมายความว่าเขามีหน้าที่ค้นหานำเสนอสิ่งที่ชาวกรีกต้องการทราบ แต่จะผิดหรือถูกนั้นให้ผู้อ่านตัดสินเอง แม้จะไม่เป็นวิทยาศาสตร์แต่ก็เข้าใกล้กับหลักการเข้าไปบ้างแล้ว[9]

3. เพื่อสร้างความบันเทิงให้แก่ชาวกรีก ในการเขียนประวัติศาสตร์เฮโรโดตัสยังคงยอมรับอิทธิพลของนักเขียนประวัติศาสตร์ รวมทั้งนักภูมิศาสตร์อีกทั้งนักกวีก่อนหน้านั้นอยู่บ้าง อันได้แก่การสอดแทรกเรื่องราวต่าง ๆ ซึ่งไม่ใช่ส่วนสำคัญของเนื้อเรื่อง เป็นต้นว่า ความเชื่อของชาวพื้นเมือง บทสนทนาโต้ตอบ เรื่องราวสั้น ๆ ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อขจัดความน่าเบื่ออีกทั้งเพื่อสร้างความบันเทิงให้แก่ผู้อ่าน เช่น กล่าวถึงเครื่องบูชาที่กิเกสส่งไปถวายเทพเจ้า ณ นครเดลฟี[10] หรือการบรรยายถึงสภาพของเรือในแม่น้ำยูเฟรตีส[11] เป็นต้น

4. เพื่อแสดงความขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรมของชาวตะวันตกกับชาวตะวันออกในหนังสือ Historia แม้เฮโรโดตัสจะทำการบันทึกเหตุการณ์ที่พบเห็นโดยไม่จำเพาะเจาะจงว่าเป็นเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ กล่าวคือมีทั้งวัฒนธรรม มีทั้งภูมิศาสตร์ มีทั้งประวัติศาสตร์

---

[8] ยี ซี แมคคอเล่ย์, *อ้างแล้ว*, หน้า 5.

[9] R.G. Collingwood, *op.cit.*, pp.17-20.

[10] *แหล่งเดียวกัน*, หน้า 10-11.

[11] *แหล่งเดียวกัน*, หน้า 163-164.

มีทั้งความเชื่อ ฯลฯ แต่ในภาคที่ 3 ซึ่งถือกันว่าเป็นงานทางประวัติศาสตร์ที่แท้จริง และทำให้เฮโรโดตัสมีชื่อเสียงขึ้นมาในฐานะที่ว่า "มีการทดสอบข้อมูลกับหลักฐานชนิดอื่น...พร้อมเสนอเหตุผลว่าข้อไหนน่าเชื่อถือที่สุด...หลังจากนั้นจะพยายามลำดับเหตุการณ์"[12] ได้แสดงให้เห็นถึงสาเหตุของสงครามประการหนึ่งว่า เกิดมาจากความแตกต่างกัน ทางด้านวัฒนธรรม ระหว่างเปอร์เซียซึ่งมอริซ กรัวเซท ยกให้เป็นตัวแทนของชาติตะวันออก[13] กับกรีก ตามความคิดของเฮโรโดตัสเห็นว่าเปอร์เซียนั้นมีรูปการปกครองในระบอบเผด็จการ ส่วนกรีกนั้นเป็นประชาธิปไตย การแสดงให้เห็นถึงลักษณะทางการปกครองของทั้ง 2 ประเทศนั้น เฮโรโดตัสใช้บุคคลที่มีอยู่จริงในประวัติศาสตร์เป็นคนชี้นำ ในการนี้เฮโรโดตัสใช้ครีซัส (ครองราชย์ 560-546 ก่อนคริสต์กาล) กษัตริย์แห่งลิเดียผู้ซึ่งชาวกรีกรู้จักกันดีในความมั่งมีทั้งอำนาจและทรัพย์สมบัติเป็นตัวแทนของเผด็จการ หรือจักรวรรดินิยม โต้ตอบกับโซลอน (ประมาณปี 639-ประมาณปี 559 ก่อนคริสต์กาล) นักกฎหมาย และนักกวีของเอเธนส์ ผู้มีชื่อเสียงทางด้านต่อต้านการกดขี่ของพวกนายทุนต่อชาวไร่ชาวนา และสนับสนุนการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ถึงแม้ว่าในความเป็นจริงแล้วบุคคลทั้ง 2 จะไม่เคยพบกันมาก็ตาม เพราะเมื่อตอนที่ครีซัสประสูตินั้น โซลอนมีอายุถึง 55 ปีแล้ว และเมื่อครีซัสขึ้นครองราชย์ โซลอนเสียชีวิตไปแล้ว อย่างไรก็ดี เฮโรโดตัสเลือกเอาบุคคลทั้ง 2 มาสนทนากัน ก็เพราะว่าชาวกรีกรู้จักบุคคลทั้ง 2 ดี และจะใช้เป็นตัวแทนความเป็นเผด็จการและประชาธิปไตยได้ดีที่สุดนั่นเอง ซึ่งเฮโรโดตัสก็สามารถทำให้ได้และได้ให้ภาพที่ชัดเจนของทั้ง 2 ระบบ ถึงแม้จะมีข้อโจมตีจากนักวิจารณ์ประวัติศาสตร์บางท่านว่า เฮโรโดตัสใช้ข้อมูลผิดพลาดก็ตาม

ตามความคิดของเฮโรโดตัส ความสุขในชีวิตของเผด็จการหรือจักรวรรดินิยมได้แก่ ความมั่งมีในอำนาจและทรัพย์สมบัติ ส่วนความสุขในชีวิตของผู้ที่เป็นประชาธิปไตยได้แก่ผู้ที่เสียสละได้แม้ชีวิตของตนเองเพื่อความสุขของส่วนร่วม[14]

สำหรับคุณค่าของหนังสือ Historia ถ้าหากพิจารณาโดยใช้เกณฑ์มาตรฐานปัจจุบันเป็นเครื่องวัด คงจะกล่าวได้ว่าหนังสือเล่มนี้ยังขาดลักษณะของความเป็นงานทางประวัติศาสตร์ที่ดีโดยเฉพาะในเรื่องของวิธีการเขียนเฮโรโดตัสไม่ได้ใช้เทคนิคในการคัดเลือกข้อมูล โดยคัดเลือกว่าข้อมูลใดเป็นข้อมูลหลักและข้อมูลใดเป็นข้อมูลรอง ข้อมูลทุกชิ้นที่เฮโรโดตัสเก็บมาได้ ทั้งจากการอ่าน การเห็น และการได้ยินถือว่ามีความสำคัญหมด จึงทำให้การดำเนินเรื่องไม่เป็น

---

[12] *แหล่งเดียวกัน*, หน้า 3.

[13] Quoted in Harry Elmer Barnes, op.cit., p.28.

[14] ยี ซี แมคคอเล่ย์, *อ้างแล้ว*, หน้า 21–27.

เอกเทศ ไม่สอดคล้องกันอย่างเป็นเอกภาพ หากแต่เป็นงานที่แสดงถึงปรากฏการณ์ในทุก ๆ ด้านของชีวิต ซึ่งมีทั้งการเมือง การทหาร วัฒนธรรม และภูมิศาสตร์ อีกประการหนึ่งก็คือในเรื่องของการอ้างอิง ยังขาดการอ้างอิงที่ดี อีกทั้งยังโยนความรับผิดไปให้กับบุคคลที่ 3 วิธีการอ้างอิงของเฮโรโดตัสก็คือเมื่ออ้างถึงเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง เป็นต้นว่า สาเหตุที่ชาวกรีกก่อสงครามกับเปอร์เซีย ซึ่งเฮโรโดตัสกล่าวว่า "สงครามครั้งนี้เกิดขึ้นโดยปราศจากเหตุผลอันสมควร" คำยืนยันข้อความนี้ของเฮโรโดตัสก็คือ "ตามที่พวกเปอร์เซียยืนยัน"[15] หรือเมื่อกล่าวถึง "คำแนะนำซึ่งเปริอันเดอร์บุตรของคิปเซลอสให้แก่ธราซีบุลอส" เฮโรโดตัส กล่าวว่า "ข้าพเจ้ารู้เรื่องตามคำบอกเล่าของผู้ที่อยู่ ณ นครเดลฟีมาเพียงเท่านี้ แต่พวกมิเลเซียนเล่าเสริมต่อจากนี้อีกว่า..."[16] คำอ้างอิงของเฮโรโดตัสตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ถ้าผู้อ่านสงสัยในความถูกต้อง หรือต้องการค้นหาต่อไป ผู้อ่านไม่สามารถตรวจทานความถูกต้อง หรือใช้เป็นแหล่งข้อมูลเพื่อการศึกษาให้ลึกซึ้งลงไปอีกได้เลย นอกจากนี้ยังเป็นการโยนความรับผิดชอบไปให้บุคคลอื่น ซึ่งผู้อื่นก็ไม่สามารถหาคนยืนยันได้เช่นกัน วิธีการนี้เองจึงทำให้มีผู้กล่าวว่า "เฮโรโดตัสมีความเชี่ยวชาญทางด้านการโยนความรับผิดชอบไปให้แก่คนอื่น โดยที่ตนเองรับแต่ความชอบไว้" นอกจากนี้ข้อมูลที่เฮโรโดตัสนำเข้ามาใช้เป็นข้อมูลชั้นรองมากกว่าเป็นข้อมูลชั้นต้น อีกทั้งความผิดพลาดในข้อเท็จจริงบางประการ เช่น กล่าวว่า แอลป์เป็นชื่อของแม่น้ำให้ตัวเลขที่ผิด[17] เป็นต้น

อย่างไรก็ดี ถ้าพิจารณาโดยใช้เกณฑ์ที่ว่าผู้อ่านเป็นคนในสมัยศตวรรษที่ 5 ก่อนคริสต์กาล เป็นคนร่วมสมัยกับเฮโรโดตัสก็อาจกล่าวได้ว่า ผลงาน Historia ของเฮโรโดตัส เป็นงานที่สมควรได้รับการยกย่องอย่างมากเพราะ

1. เป็นบุคคลแรกที่กล้าเปลี่ยนแปลงแนวทางการเขียนประวัติศาสตร์แบบพงศาวดาร ประวัติศาสตร์แบบตำนานที่เชื่อในเรื่องของเทพนิยายและการสืบเสาะค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า ที่นิยมกันในช่วงเวลานั้นมาสู่ความเป็นประวัติศาสตร์ตามความหมายของปัจจุบัน แม้จะยังไม่สมบูรณ์นักก็ตาม แต่เขาก็รู้จักวิเคราะห์ถึงแรงผลักดันที่อยู่เบื้องหลังเหตุการณ์และพฤติกรรมของมนุษย์ และความเกี่ยวกันของแต่ละเหตุการณ์ได้เป็นอย่างดีโดยไม่ต้องโยนไปให้เป็นความปรารถนาของพระเจ้า ดังเช่นที่คนอื่น ๆ เคยปฏิบัติกัน หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ เฮโรโดตัสเป็นผู้ที่มีเหตุผลและใช้วิจารณญาณ ไม่ยอมตกเป็นเหยื่อทางความคิดของสังคมหรือที่เราเรียกกันว่าคุณค่าของสังคมนั้นเอง

---

[15] *แหล่งเดียวกัน*, หน้า 3.

[16] *แหล่งเดียวกัน*, หน้า 14–15.

[17] Louis Gottschalk, *op.cit.*, p.151.

2. มีใจเป็นกลาง ถึงแม้ว่าเฮโรโดตัสจะเป็นชาวกรีก แต่ความเป็นชาวกรีกของเฮโรโดตัสไม่ได้ปล่อยให้ความเป็นชาตินิยมทำผลงานของเขากลายเป็นผลงานที่มีอคติไปได้ ในการบันทึกเฮโรโดตัสพยายามใช้ความเป็นกลางต่อการนำเสนอเป็นอย่างมาก ด้วยการนำเสนอภาพเสนอความคิดของทั้ง 2 ฝ่ายอย่างเท่าเทียมกัน แต่จากชัยชนะของกรีกคือเปอร์เซียในการรบครั้งสุดท้ายที่เมืองพลาตาเอ และเป็นสาเหตุที่ทำให้อิทธิพลของเปอร์เซียหมดสิ้นไปในภูมิภาค ส่วนนี้อาจทำให้มองไปได้ว่าเกิดความไม่เป็นกลางขึ้นมา แต่เหตุการณ์นั้นก็คือข้อเท็จจริง ไม่จำเป็นต้องเป็นเฮโรโดตัสก็ต้องบันทึกข้อความดังกล่าวเช่นกัน ตัวอย่างของความเป็นกลางของเฮโรโดตัส อาจพิจารณาได้จากข้อความต่อไปนี้

"ทางฝ่ายพวกเปอร์เซียนกล่าวว่า เรื่องที่เกิดขึ้นเป็นดังกล่าวมาแล้ว และลงเอยด้วยการเริ่มต้นวิวาทของพวกตนและพวกเฮลเลเนสเนื่องมาจากการยึดครองนครอิลิออน แต่เกี่ยวกับเรื่องอิโอนั้น พวกฟินิเชียนไม่ยอมรับตามที่พวกเปอร์เซียเล่า ปฏิเสธว่าไม่ได้ฉุดคร่าโดยใช้วิธีรุนแรง และว่าเมื่อพวกตนอยู่ในแคว้นอาริกอสนั้น อิโอสนิทสนมกับนายเรือ เมื่อมีครรภ์ก็อายไม่กล้าสารภาพต่อบิดามารดา...ที่กล่าวมาแล้วนี้เป็นเรื่องที่ชาวเปอร์เซียและฟินิเชียนต่างคนต่างเล่า และเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ ข้าพเจ้าจะไม่กล่าวว่าเกิดขึ้นอย่างนี้หรือเกิดขึ้นอย่างนั้น"[18] และในข้อความอีกตอนหนึ่งที่ว่า "โดยที่ข้าพเจ้าทราบว่าความรุ่งเรืองของมนุษย์ไม่คงที่อยู่ได้เรื่อยไป ข้าพเจ้าจึงขอกล่าวถึงเรื่องสองประการนี้โดยไม่ลำเอียง"[19]

3. มีความสามารถในการบรรยาย ทำให้เห็นภาพพจน์ เช่น เมื่อบรรยายถึงจระเข้ในลุ่มแม่น้ำไนล์ หรือการบรรยายถึงเครื่องแต่งกาย และประเพณีของชาวบาบิโลเนียน[20]

อนึ่ง โธมัส บาบิงตัน แมคคอเลย์ นักประวัติศาสตร์ชาวอังกฤษแห่งศตวรรษที่ 19 กล่าวชมเชยเฮโรโดตัสไว้ว่า "เป็นนักประวัติศาสตร์ที่มีความดีพร้อมสรรพในด้าน การวางเรื่อง การเข้าใจอย่างถ่องแท้ของเนื้อเรื่อง และการใช้ภาษาอย่างง่าย ๆ แม้บางครั้งจะแปลกพิศดารไปบ้างก็ตาม จากความดีดังกล่าวทำให้เขาเป็นนักประวัติศาสตร์ที่ไม่มีผู้ใดมาเปรียบเทียบได้ และแม้ว่างานจะค่อนข้างโบราณแต่ก็ยังถูกอ้างอิงอยู่เสมอ ถ้าจะให้เกียรติยศแก่เฮโรโดตัสคงไม่เพียงแต่ยกย่องว่าเป็นนักประวัติศาสตร์ที่ดีเท่านั้น แต่ควรจะยกย่องให้เป็นผู้ให้กำเนิดวิชาประวัติศาสตร์" การกล่าวของแมคคอเลย์ก็เป็นการกล่าวยืนยันข้อความที่ซิเซโรเคยกล่าวไว้เมื่อพันกว่าปีที่แล้วมานั้นเอง

---

[18] ยี ซี แมคคอเล่ย์, *อ้างแล้ว*, หน้า 4–5.

[19] *แหล่งเดียวกัน*, หน้า 5.

[20] รายละเอียดดู *แหล่งเดียวกัน*, หน้า 164–167.

ธูซีดีดีส (C.456-C.396 ก่อนคริสต์กาล)

ธูซีดีดีสเป็นนักประวัติศาสตร์ชาวกรีกอีกท่านหนึ่งที่ผลิตผลงานที่มีค่าแก่วงการวิชาประวัติศาสตร์ ประวัติของธูซีดีดีสเกิดในตระกูลที่ร่ำรวยในเมืองเอเธนส์ สนใจวิชาประวัติศาสตร์ตั้งแต่ยังเยาว์ และได้ทำการจดบันทึกข้อมูลไว้ตลอดมา เมื่ออายุได้ประมาณ 36 ปี รับราชการในกองทัพเรือของเอเธนส์ในการรบครั้งหนึ่งกับสปาร์ตา ธูซีดีดีสได้รับมอบหมายให้นำกองเรือไปช่วยรบยังเมืองเทรซ แต่ไม่สามารถต่อต้านกำลังของฝ่ายสปาร์ตาได้ และสูญเสียเมืองดังกล่าวไป จึงถูกทำโทษเนรเทศจากเอเธนส์เป็นเวลาถึง 20 ปี ด้วยใจรักในวิชาประวัติศาสตร์เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ธูซีดีดีสซึ่งใช้เวลาดังกล่าวเดินทางท่องเที่ยวไปยังดินแดนต่าง ๆ รวมทั้งดินแดนของสปาร์ตาซึ่งเป็นดินแดนของศัตรู ทำการจดบันทึกเรื่องราวของสงครามที่พบเห็นรวบรวมเข้ากับข้อมูลที่เขาบันทึกไว้ตั้งแต่เมื่ออายุได้ 25 ปี (431 ก่อนคริสต์กาล) เมื่อเดินทางกลับเอเธนส์ จึงเริ่มลงมือเขียนประวัติศาสตร์ซึ่งมีชื่อว่า The History of the Peloponnesian War.

ผลงานของธูซีดีดีส ถ้าเราเปรียบเทียบดูกับผลงานของนักประวัติศาสตร์กรีกก่อนหน้านั้น จะเห็นได้ว่าถึงแม้ว่าธูซีดีดีสเป็นคนร่วมสมัยกับเฮโรโดตัส แต่สิ่งนั้นก็ไม่ได้ทำให้ธูซีดีดีสผลิตผลงานทางประวัติศาสตร์ หรือมีแนวความคิดไปในทำนองเดียวกับเฮโรโดตัส นั่นคือ ผลงานของธูซีดีดีส นอกจากจะได้วางแนวทางของงานทางประวัติศาสตร์ให้เป็นไปตามความหมายของประวัติศาสตร์ในปัจจุบัน อันได้แก่ความเป็นเอกภาพในการดำเนินเรื่อง และการใช้วิทยาศาสตร์เข้ามาช่วยในการค้นหาความจริงในอดีตแล้ว ในผลงานของเขาธูซีดีดีสยังได้พยายามใช้ความเป็นวิทยาศาสตร์ค้นหา "หลักเกณฑ์เกี่ยวกับแรงจูงใจทางธรรมชาติของมนุษย์ที่ให้ประพฤติปฏิบัติหรืองดเว้น"[21] หรือที่ อาร์ จี คอลลิงวูด เรียกว่า เป็นประวัติศาสตร์ในเชิงจิตวิทยา[22] ทั้งนี้เพื่อกำหนดกรอบข่ายของความเหมือนกันหรือแตกต่างกันของมนุษย์ในสังคม นอกเหนือจากความพยายามในการตอบข้อสงสัยว่า "ทำไม" ในประวัติศาสตร์ แต่เพียงอย่างเดียวเช่นในกรณีของเฮโรโดตัส

ความแตกต่างกันในแนวความคิดดังกล่าวเกิดขึ้นจากปัจจัยหลายประการ ดังต่อไปนี้

1. อิทธิพลของนักปรัชญากลุ่มโซฟิสต์ ธูซีดีดีสได้รับอิทธิพลจากคำสั่งสอนของพวกโซฟิสต์ ซึ่งเป็นกลุ่มที่พัฒนาความคิดในการค้นหาความจริงอันสมบูรณ์แตกต่างจากนักปรัชญา

---

[21] R.G. Collingwood, *op.cit.*, pp.29-30.

[22] รายละเอียดดู, *loc.cit.*

กรีกกลุ่มก่อน ๆ ที่มุ่งแต่จะอธิบายความเป็นไปของจักรวาล[23] แต่ตามความคิดของกลุ่มโซฟิสต์ ซึ่งมีนักปรัชญาที่สำคัญ เช่น โพรตากอรัส (500-410 ก่อนคริสต์กาล) ผู้มีความคิดว่า "คนก็คือสิ่งที่จะวัดความเป็นไปของทุกสิ่ง"[24] และกอร์เจียส (C.483-C.376 ก่อนคริสต์กาล) กลับหันมาศึกษาปัญหาของมนุษย์ในสังคมแทนการเปลี่ยนแปลงแนวทางศึกษาดังกล่าวทำให้ซิเซโรกล่าวยกย่องว่าเปรียบเสมือนกับยกสวรรค์ลงมาสู่โลกมนุษย์ทีเดียว

วิธีการของพวกโซฟิสต์ที่สำคัญก็คือ จากความคิดที่ว่าด้วย "คนเป็นเครื่องวัดสิ่งทั้งปวง" พวกโซฟิสต์จึงสอนให้ "คนรู้จักพิจารณาเทียบเคียงด้วยสามัญสำนึก และให้ใช้การรับรู้ทางประสาทสัมผัสเป็นเครื่องตัดสินทั้งปวง"[25] ถึงแม้ว่า "คน" ตามความคิดของนักปรัชญากลุ่มโซฟิสต์ได้แก่ปัจเจกบุคคล หาใช่คนทั้งหมด หรือกลุ่มชนซึ่งเป็นตัวแทนของกิจกรรมทั้งมวลไม่ และเป็นเหตุให้นักปรัชญารุ่นต่อ ๆ มา อย่างเช่น โซเครตีส (469-399 ก่อนคริสต์กาล) และเพลโต (427-347 ก่อนคริสต์กาล) โจมตีความคิดของกลุ่มโซฟิสต์ว่า "ไม่ใช้การคิดหาเหตุผลเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้" แต่ความคิดของกลุ่มโซฟิสต์มีส่วนช่วยธูซีดีดีสในแง่ที่ว่าวิธีการค้นหาความรู้จากตนเองด้วยการซักไซร้ไล่เลียง ไม่ยอมเชื่อความคิดของผู้อื่นจนกว่าจะได้พิสูจน์ด้วยตนเองแล้วว่าถูกต้องด้วยประสาททั้ง 5 หรือด้วยสามัญสำนึกแห่งตน ได้สร้างหลักการของการคิดค้นหาความรู้อย่างวิทยาศาสตร์ขึ้น แทนการดลใจของพระเจ้า

ด้วยเหตุนี้เอง จึงทำให้ธูซีดีดีสได้รับการยกย่องว่าเป็น นักประวัติศาสตร์เชิงวิจารณ์ และเป็นผู้ใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์เข้ามาใช้ในการเขียนประวัติศาสตร์เป็นคนแรก[26] ในขณะที่เฮโรโดตัสยังไม่เข้าใจถึงวิธีการดังกล่าว หากแต่ผลิตงานที่เข้าข่ายวิทยาศาสตร์เพราะความบริสุทธิ์ใจต่อค้นหาความจริงเท่านั้น[27]

2. เป็นผู้เห็นเหตุการณ์ด้วยตนเอง ธูซีดีดีสได้เปรียบกว่าเฮโรโดตัสอีกประการหนึ่งในแง่ที่ว่า เมื่อเฮโรโดตัสเขียนประวัติศาสตร์ของเขา เหตุการณ์ส่วนใหญ่ได้ยุติลงไปแล้ว และถึงแม้แต่เรื่องราวของสงครามเอง สงครามเสร็จสิ้นไปในขณะที่เฮโรโดตัสยังเยาว์วัยอยู่ ข้อมูล

---

[23] รายละเอียดดู อมร โสภณวิเชษฐวงศ์, *ปรัชญาเบื้องต้น*, (กรุงเทพฯ, 2522) หน้า 4–7 และ 37–43.

[24] อ้างใน สุวรรณา สัจจวีรวรรณ และคนอื่น ๆ, *อารยธรรมตะวันออกและตะวันตก*, (กรุงเทพฯ, 2522) หน้า 214.

[25] อมร โสภณวิเชษฐวงศ์, *อ้างแล้ว*, หน้า 44.

[26] Matthew A. Fitzsimons and others, *The Development of Historiography*, (New York, 1954) p.4.

[27] ดู R.G. Collingwood, *op.cit.*, pp.17-20.

ส่วนหนึ่งที่เฮโรโดตัสได้มาจึงเป็นข้อมูลที่ผ่านปากต่อปากมา หรือเรียกได้ว่าเป็นข้อมูลที่มาจากคำบอกเล่า การใช้ข้อมูลประเภทนี้ในปัจจุบันยังไม่อาจถือได้ว่าเป็นข้อมูลที่น่าเชื่อถือ จึงต้องมีการวิพากษ์วิจารณ์ ตรวจสอบในชั้นหนึ่งเสียก่อน แต่เมื่อย้อนกลับไปพิจารณาธูซีดีดีสในเรื่องเดียวกันจะเห็นได้ว่า ผลงานของธูซีดีดีสคือประวัติศาสตร์เพโลปอนนิเซียน เกิดขึ้นในขณะที่ธูซีดีดีสกำลังมีชีวิตอยู่ และธูซีดีดีสเองมีส่วนในสงครามนี้ด้วยในฐานะแม่ทัพฝ่ายเอเธนส์ จึงทำให้มีโอกาสได้พบเห็นเหตุการณ์ได้ด้วยตัวของตัวเอง ข้อมูลของธูซีดีดีสจึงมีค่าได้เท่ากับข้อมูลขั้นต้นในขณะที่ข้อมูลของเฮโรโดตัสเป็นข้อมูลขั้นที่ 2

3. นอกจากนี้ก็ยังมีปัจจัยด้านอื่น ๆ อีก ที่เกื้อกูลงานของธูซีดีดีสเป็นต้นว่า ฐานะในสังคมของธูซีดีดีสเป็นถึงแม่ทัพเรือมีหน้าที่รับผิดชอบปกป้องเมืองเทรซ ความเป็นบุคคลชั้นสูงในสังคมทำให้ธูซีดีดีสเข้าถึงแหล่งที่เป็นศูนย์กลางของข้อมูล ไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือเอกสาร หรืออาชีพการเป็นทหารย่อมทำให้ธูซีดีดีสเข้าใจระบบของทหาร การทำสงครามได้ดีกว่าสามัญชน เช่น โฮโรโดตัส[28] รวมทั้งการถูกเนรเทศออกจากเอเธนส์และเป็นเหตุให้ธูซีดีดีสมีโอกาสเดินทางไปยังดินแดนต่าง ๆ ในทะเลเมดิเตอร์เรเนียน รวมทั้งดินแดนของศัตรูคือสปาร์ตา ทำให้ธูซีดีดีสอย่างน้อยได้รู้จักศัตรู ได้สัมผัสเรื่องราว ความคิด ตลอดจนสภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมด้วยตนเอง ความเป็นกลางหรือความไม่มีอคติในการนำเสนอเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์จึงไม่เกิดขึ้น ถึงแม้ว่าธูซีดีดีสจะภูมิใจในระบบการปกครองของเอเธนส์มากอย่างไรก็ตามแต่ รวมทั้งการมีความรู้อย่างกว้างขวางมีส่วนทำให้ธูซีดีดีสมีจิตใจเป็นนักวิชาการในขณะที่เฮโรโดตัสเพียงแต่นำเสนอเหตุการณ์ที่ได้รับรู้มาแล้วเท่านั้น[29]

ในหนังสือ The History of the Peloponnesian War ของธูซีดีดีส ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นหนังสือประวัติศาสตร์การเมืองเล่มแรกของโลก เนื้อหาเป็นการบรรยายถึงเหตุการณ์การขัดแย้งอันนำไปสู่สงครามระหว่างสันนิบาต 2 กลุ่มด้วยกัน กลุ่มแรกได้แก่สันนิบาตเดเลียนมีนครรัฐเอเธนส์เป็นผู้นำ และกลุ่มที่ 2 ได้แก่สันนิบาตเพโลปอนนิเซียนที่มีนครรัฐสปาร์ตาเป็นผู้นำ สงครามครั้งนี้แบ่งเหตุการณ์ออกเป็น 2 ช่วง ช่วงแรกเริ่มต้นตั้งแต่ปี 431-421 ก่อนคริสต์กาล และยุติลงในระยะเวลาหนึ่งโดยผลของสนธิสัญญาสันติภาพนิซิอัส สงครามช่วงที่ 2 เริ่มต้นอีกครั้งในปี 415 ก่อนคริสต์กาล และไปยุติลงในปี 404 ก่อนคริสต์กาล โดยมีสปาร์ตาเป็นฝ่าย

---

[28] Arthye Ferrill, "Herodotus and the Strategy and Tactics of the Invasion of Xerxes," *American Historical Review, Vol. LXXII* (Oct. 1966) pp.102-115.

[29] *Ibid.*, p.104.

มีชัย แต่หนังสือเล่มนี้ธูซีดีดีสบรรยายเหตุการณ์ถึงปี 411 ก่อนคริสต์กาล ธูซีดีดีสเสียชีวิตในปี 396 ก่อนคริสต์กาล สันนิษฐานว่าถูกฆ่าตายด้วยเหตุผลทางการเมือง ดังนั้นส่วนที่เหลืออีกประมาณ 7 ปี ก่อนที่สงครามจะสิ้นสุดนั้น นักประวัติศาสตร์ชาวกรีกอีกผู้หนึ่งที่ชื่อ ซีโนโฟน (430-354 ก่อนคริสต์กาล) เป็นผู้เรียบเรียงต่อโดยพยายามจะใช้วิธีการและแนวทางของธูซีดีดีส แต่ไม่ได้รับการยกย่องเท่ากับธูซีดีดีส

ธูซีดีดีสเขียนหนังสือ The History of the Peloponnesian War ขึ้นมาโดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ 2 ประการด้วยกันคือ

1. เพื่อศึกษาถึงความสำเร็จและความล้มเหลวของจักรวรรดิกรีซทั้งหมด ในการศึกษาเหตุการณ์หรือพฤติกรรมของมนุษย์ในประวัติศาสตร์นั้น ธูซีดีดีสมีวิธีการที่แตกต่างและก้าวหน้ากว่างานของเฮโรโดตัสในด้านที่ว่าในหนังสือ Historia "เฮโรโดตัสนั้นจะเขียนขึ้นในลักษณะของการเล่าเรื่องทางการทหารและการเมือง เกี่ยวกับการที่เปอร์เซียบุกเข้าโจมตีกรีก และได้ขยายขอบเขตของงานไปศึกษาเรื่องราวอื่น ๆ...นับเป็นการเพิ่มมิติในการเล่าเรื่อง...เป็นปัจจัยที่เสริมให้เรื่องราวทางการทหารและการเมืองเกี่ยวกับสงครามซึ่งเป็นแก่นใหญ่ของเรื่องให้แจ่มชัดขึ้นด้วย"[30] แต่สำหรับธูซีดีดีสงานของเขามุ่งศึกษาและค้นหาถึงสาเหตุที่แท้จริงที่อยู่เบื้องหลังของความสำเร็จและความล้มเหลวของกรีกทั้งหมดหรือนัยหนึ่งก็คือความสำเร็จหรือชัยชนะของกลุ่มนครรัฐสปาร์ตา และความล้มเหลวหรือความพ่ายแพ้ของกลุ่มนครรัฐเอเธนส์มากกว่าการดำเนินเรื่องไปตามยถากรรมตามแต่ว่าผู้เขียนมีความรู้ตามข้อมูลที่ได้รับมาเท่าใดตามแบบฉบับของเฮโรโดตัส ดังกล่าวข้างต้น

ในการค้นหาสาเหตุที่แท้จริงที่อยู่เบื้องหลังพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งธูซีดีดีสได้ศึกษาอย่างเป็นผู้เฝ้ามองอย่างใกล้ชิดอีกทั้งไม่สรุปประเด็นอย่างง่าย ๆ นั้น ธูซีดีดีสเริ่มต้นด้วยการวางพื้นฐานความเข้าใจของผู้อ่านด้วยการกล่าวถึงสภาพภูมิศาสตร์ที่มีอิทธิพลต่อการเกิดสงคราม เช่น หมู่เกาะลิปาราในซิซิลี ค่อนข้างจะขาดแคลนน้ำดื่มน้ำใช้ กองทัพเรือของเอเธนส์จึงใช้ปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นเงื่อนไขในการเข้าโจมตีในฤดูหนาว[31] หรืออย่างเช่นการกล่าวถึงความสำคัญทางยุทธศาสตร์ของช่องแคบเมสซานา ในสายตาของชาวนครซีราคิวส์[32] และเมื่อเขาพูดถึงความสำเร็จของนครรัฐเอเธนส์ในระยะแรก ๆ เขาเห็นว่าไม่ใช่ด้วยระบบการปกครอง

[30] มัทนา เกษกมล, *ประวัติศาสตร์นิพนธ์ตะวันตก*. (ชลบุรี, เอกสารอัดสำเนา) หน้า 13.

[31] H.D. Westlake, *op.cit.*, p.7.

[32] *Ibid.*, p.8.

แต่เพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นความสามารถส่วนตัวของผู้นำอย่างเช่น เพริคลิส ด้วย[33] ตัวอย่างดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความพยายามค้นหาสาเหตุที่แท้จริงในประวัติศาสตร์ของธูซีดีดีส ซึ่งหาได้น้อยมากในงานของเฮโรโดตัส

2. เพื่อเป็นบทเรียนแก่ชนรุ่นหลังและเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดข้อผิดพลาดหรือที่เรียกว่าประวัติศาสตร์ซ้ำรอยขึ้นมาอีก ธูซีดีดีสก็เป็นอีกบุคคลหนึ่งเช่นเดียวกับนักประวัติศาสตร์อื่น ๆ ของกรีซ (ยกเว้นโพลีบีอุส) ที่มีความเชื่อว่า "พฤติกรรมและธรรมชาติของมนุษย์นั้นไม่เปลี่ยนแปลงไม่ว่าเวลาจะผ่านไปสักเท่าใด สถานการณ์และปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแล้วในอดีตอาจจะเกิดขึ้นอีกได้ในลักษณะที่คล้ายกันทั้งในปัจจุบันและอนาคตข้างหน้า"[34] เพราะฉะนั้นประวัติศาสตร์ที่มีความถูกต้องเท่านั้นจึงจะมีคุณค่า[35] ซึ่งจะเห็นได้จากผลงานความพยายามของธูซีดีดีสในอันที่จะแก้ไขข้อมูลในงานของนักประวัติศาสตร์ก่อนหน้านั้น[36] ที่เขาได้พบเห็น เชื่อหรืออาจเชื่อได้ว่ามีความผิดพลาดหรือหลงลืมไป ทั้งนี้เพื่อจะได้ใช้ข้อเท็จจริงเหล่านั้นเป็นแสงสว่างส่องทางหรือเป็นบทเรียนอันมีค่าแก่บุคคลรุ่นหลัง และเพื่อป้องกันความผิดดั่งเช่นบรรพบุรุษได้เคยทำมาก่อนนั้นเอง

ในหนังสือ The History of the Peloponnesian War นอกเหนือจากเนื้อหาที่ถูกต้องค่อนข้างจะเป็นที่ยอมรับกันในหมู่นักประวัติศาสตร์โดยทั่ว ๆ ไปแล้ว ธูซีดีดีสยังได้วางรากฐานของการเขียนประวัติศาสตร์ไว้ที่สำคัญอีก 2 ประการ คือ การให้ความสำคัญกับข้อมูล และความต่อเนื่องอย่างมีเอกภาพของเนื้อเรื่อง ซึ่งจะได้แยกประเด็นการพิจารณาต่อไป ดังนี้

1. การให้ความสำคัญกับข้อมูล ดังที่ได้กล่าวมาแล้วบ้างในหัวข้อที่ว่าด้วยจุดมุ่งหมายของการเขียน The History of the Peloponnesian War ของธูซีดีดีสที่ว่า "ไม่มีอะไรที่มีค่าไปกว่าข้อความที่เป็นจริง" ธูซีดีดีสจึงละทิ้งวิธีการเขียนประวัติศาสตร์ที่เคยยึดถือปฏิบัติกันมาโดยเฉพาะอย่างยิ่งดังเช่นผลงาน Historia ของเฮโรโดตัส ที่มุ่งแต่จะสร้างความบันเทิงให้แก่ผู้อ่านมากกว่าที่จะให้ความถูกต้อง ในเรื่องนี้ธูซีดีดีสมักจะกล่าวเสมอว่า "อาจเป็นไปได้ว่าประวัติศาสตร์ของข้าพเจ้าอาจดูจะอ่านไม่ง่าย เพราะไม่มีเรื่องผาดโผนชวนสนุกอยู่ในเนื้อหา อย่างไรก็ตามข้าพเจ้าก็ถือว่าพอใจแล้วเพียงแต่ถ้าถ้อยคำของข้าพเจ้าเหล่านี้ได้เห็นกันว่ามีประโยชน์ในหมู่ผู้ที่ต้องการเข้าใจเหตุการณ์ซึ่งได้เกิดขึ้นในอดีตอย่างแจ่มชัด และซึ่งจะเกิดขึ้นอีกในเวลาใด

---

[33] นิธิ เอียวศรีวงศ์, *ประวัติศาสตร์นิพนธ์ตะวันตก*. (กรุงเทพฯ, 2525) หน้า 18.

[34] มัทนา เกษกมล, *อ้างแล้ว*. หน้า 13. และให้ดู Harry Elmer Barnes, *op.cit.*, pp.30-31.

[35] H.D. Westlake, *op.cit.*, p.2.

[36] *Ibid., pp.3-6.*

เวลาหนึ่งในลักษณะคล้าย ๆ กัน (เนื่องจากธรรมชาติของมนุษย์ย่อมเป็นอย่างที่เป็นอยู่นี้) งานของข้าพเจ้ามิได้เขียนขึ้นเพื่อคล้อยตามรสนิยมของผู้อ่านในปัจจุบัน แต่ทำขึ้นเพื่อให้คงอยู่ตลอดไป"[37]

จากจุดมุ่งหมายที่แน่วแน่ดังกล่าวในอันที่จะให้งานของเขามีคุณค่าอยู่ตลอดไป ข้อมูลที่ธูซีดีดีสนำมาใช้จึงเป็นข้อมูลขั้นต้นเป็นส่วนใหญ่ ข้อมูลเหล่านั้นก็คือข้อมูลที่ธูซีดีดีสเก็บรวบรวมมาด้วยตนเองตั้งแต่เมื่อเกิดสงคราม โดยรวบรวมมาจากเอกสารของทางการทั้งจากฝ่ายเอเธนส์ซึ่งเขาดำรงตำแหน่งเป็นแม่ทัพเรือ และจากฝ่ายสปาร์ตาดินแดนของศัตรู ซึ่งเขาใช้เวลาถึง 20 ปี ในระหว่างถูกเนรเทศเดินทางท่องเที่ยวเฝ้าสังเกตการรบพร้อมทั้งเก็บข้อมูล อีกทั้งจากคำบอกเล่าจากผู้รู้ทั้งหลาย เมื่อพูดถึงข้อมูลที่มาจากคำบอกเล่าอาจทำให้นึกไปว่า ธูซีดีดีสใช้ข้อมูลที่ไม่น่าเชื่อถือ คำกล่าวนี้อาจเป็นจริงถ้าเป็นนักประวัติศาสตร์ที่มิใช่ธูซีดีดีส สำหรับในกรณีของธูซีดีดีส ถึงแม้ว่าเขาจะใช้ข้อมูลจากคำบอกเล่า แต่ธูซีดีดีสจะทำการคัดเลือกและนำมาใช้แต่เฉพาะข้อมูลที่มีหลักฐานว่าถูกต้องแล้วเท่านั้น โดยผ่านการพิสูจน์ทั้งจากโดยตัวของเขาเองและหรือได้ผ่านการพิสูจน์จากผู้รู้ท่านอื่น ๆ มาแล้วว่าถูกต้อง อีกทั้งการไม่อ้างถึงพระเจ้าหรือสิ่งเหนือธรรมชาติในการตัดสินพฤติกรรมของมนุษย์ วิธีการต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้ธูซีดีดีสได้รับการยกย่องว่าเป็นนักประวัติศาสตร์คนแรกที่นำเอาวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาใช้กับวิชาประวัติศาสตร์ หรืออาจกล่าวได้ว่า ธูซีดีดีสเป็นผู้วางแนวทางให้แก่นักประวัติศาสตร์เยอรมันในศตวรรษที่ 19 คนที่ชื่อ รังเก ที่ว่า "ความถูกต้องของข้อมูลเป็นหัวใจของการเขียนประวัติศาสตร์"

2. ความต่อเนื่องอย่างมีเอกภาพของเนื้อเรื่อง ความผิดพลาดและความไม่มีประสิทธิภาพของนักประวัติศาสตร์คนก่อน ๆ อย่างเช่น ชาลอน แห่งแลมซาคัส หรือดิโอนีซีอัส แห่งมิเลตัส ที่ไม่สามารถเขียนผลงานที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ได้ เพราะขาดเทคนิคหรือโอกาสไม่เอื้ออำนวย ทำให้งานของเขาทั้ง 2 เป็นงานที่เขียนจบเป็นตอน ๆ ในแต่ละตอนก็ว่าไปคนละเรื่องไม่สัมพันธ์กัน หรือแม้แต่ในกรณีของเฮโรโดตัสเองก็ตามแต่ แม้จะได้ข้อมูลมาจากเหตุการณ์ของสงครามที่ต่อเนื่องกันแต่จากอิทธิพลและความคิดของนักประวัติศาสตร์คนก่อน ๆ ทำให้หนังสือ Historia มีลักษณะที่ไม่แตกต่างไปจากบุคคลทั้ง 2 มากนัก

สำหรับธูซีดีดีส ความได้ใกล้ชิดกับเหตุการณ์ตลอดชั่วชีวิตของเขาทำให้สามารถเข้าใจเรื่องราวในข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นอย่างสะดวกสบายและมากเพียงพอกับความต้องการ

---

[37] นิธิ เอียวศรีวงศ์, *อ้างแล้ว*, หน้า 19, 24.

งานของธูซีดีดีสจึงเป็นงานที่กล่าวเฉพาะแต่เรื่องราวที่เกี่ยวข้องและสอดคล้องกันเท่านั้น[38] ธูซีดีดีสจะไม่บรรยายหรือสอดแทรกเนื้อหาที่ไม่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ลงไป แม้จะมีผู้วิพากษ์วิจารณ์ว่าในผลงานของธูซีดีดีสนั้นมีข้อความที่ไม่เกี่ยวข้องมากมายบรรจุอยู่ดังเช่น คำวิจารณ์ของเวสต์เลก เป็นต้น แต่ว่าในความคิดเห็นส่วนตัวของธูซีดีดีส ซึ่งเวสต์เลกเองก็มีความคิดเห็นที่ค่อนข้างจะสอดคล้องกันอยู่เป็นอันมากว่าข้อความที่เกี่ยวข้องนั้นแท้ที่จริงก็คือ "ข้อมูลขั้นพื้นฐานในอันที่จะเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งความสำคัญส่วนใหญ่ของข้อมูลนั้นเกิดมาจากความคิดเห็นส่วนตัวของธูซีดีดีสนั้นเอง"[39]

อนึ่ง งาน The History of the Peloponnesian War มีเนื้อเรื่องที่เกี่ยวข้องกันในด้านความขัดแย้งทางการเมือง การปกครอง ของชาวเอเธนส์และสปาร์ตา อันนำไปสู่การทำสงครามกัน ในที่สุด หนังสือเล่มนี้จึงได้รับการยกย่องว่าเป็นหนังสือประวัติศาสตร์การเมืองเล่มแรกของโลกอีกด้วย

เมื่อธูซีดีดีสเขียน The History of the Peloponnesian War ขึ้นมาเขาได้รับการกล่าวขวัญและรับการยกย่องกันอย่างกว้างขวาง จากนักประวัติศาสตร์ในสมัยต่อมา ดังต่อไปนี้คือ

1. เป็นงานของผู้ที่มีวิจารณญาณ โดยเฉพาะทางด้านการวิพากษ์วิจารณ์หลักฐานหรือข้อมูล ธูซีดีดีสเป็นบุคคลในศตวรรษที่ 5 ก่อนคริสต์กาล ซึ่งเป็นยุคของคนที่ส่วนใหญ่ลุ่มหลงและมัวเมาอยู่กับความคิดที่อธิบายพฤติกรรมการกระทำของมนุษย์ด้วยวิธีการทางตำนาน เทพนิยาย หรือนิทาน แต่ธูซีดีดีสสามารถแหวกแวดวงของผู้ที่มีความคิดที่ไม่เป็นวิทยาศาสตร์มาสู่ความเป็นเหตุผลตามวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ละทิ้งคำอธิบายในพฤติกรรมของมนุษย์โดยอาศัยจินตนาการ ความเชื่อที่งมงาย ขจัดความเชื่อที่งมงายและสิ่งที่อยู่นอกเหนือธรรมชาติออกไป ขจัดความมีอคติทั้งของตนเองและผู้อื่น ทั้งนี้เห็นได้จากคำกล่าวในบทนำของหนังสือตอนหนึ่งว่า "การเขียนของข้าพเจ้ามิได้มาจากข้อมูลโดยบังเอิญ หรือเขียนขึ้นมาจากความเชื่อมั่นของข้าพเจ้าแต่เพียงอย่างเดียว แต่เขียนมาจากประสบการณ์ของตนเอง และจากประสบการณ์ของผู้อื่นซึ่งข้าพเจ้าได้ตรวจสอบและพิสูจน์แล้วว่าเชื่อถือได้ งานนี้จึงเป็นงานหนัก เนื่องจากผู้ประสบพบ

---

[38] เวสต์เลก ได้กล่าวไว้ในงานของเขาชื่อ Essays on the Greek Historians and Greek History ว่า งานของธูซีดีดีสประกอบไปด้วยข้อความที่ไม่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาของงาน คือเรื่องของสงคราม เช่น การบรรยายถึงสภาพของภูเขาใหญ่บนเกาะซิซิลี หรือความน่ากลัวของคาบสมุทรเมสซานา เป็นต้น แต่ก็เพื่อวางพื้นฐานให้กับผู้อ่านเพื่อเข้าสู่เรื่องเท่านั้น มิใช่นำมาใส่เพื่อความสนุกสนาน ดังกรณีของเฮโรโดตัส ดู H.D.Westlake, *op.cit.*, pp.1-38.

[39] *Ibid.*, p.5.

เหตุการณ์เดียวกันจำนวนหลายคนได้เขียนเรื่องเดียวกัน บางครั้งเขียนจากความทรงจำซึ่งอาจเลอะเลือนหรือบางครั้งมีความลำเอียง ประวัติศาสตร์ของข้าพเจ้าอาจน่าสนใจยิ่งขึ้น ถ้าเขียนแบบโรแมนติค แต่ข้าพเจ้าพอใจเพียงแต่ว่าให้มีประโยชน์ต่อผู้อ่านที่ต้องการรู้ว่าเรื่องราวในอดีตเกิดขึ้นได้อย่างไรอย่างแท้จริง"[40]

2. มีความเป็นกลาง ความเป็นกลางนี้ดูเหมือนจะเป็นคุณสมบัติที่เด่นประการสำคัญของนักประวัติศาสตร์ที่มีชื่อเสียงส่วนใหญ่ของกรีก เราเคยเห็นมาแล้วในงานชื่อ Historia ของเฮโรโดตัส และก็มาเห็นอีกในงานของธูซีดีดีส

ดังที่ทราบมาแล้วว่าธูซีดีดีสเป็นพลเมืองของเอเธนส์ ความเป็นชาวเอเธนส์ไม่ได้ทำให้เขามองดูเอเธนส์ด้วยความชื่นชมหรืออีกประการหนึ่งวิเคราะห์สปาร์ตาชาติซึ่งเป็นศัตรูของเขาด้วยความมืดคติ หรือในนัยกลับกันการที่เขาถูกเนรเทศออกจากเอเธนส์ก็ไม่ได้ทำให้เขาเกลียดชังในเอเธนส์ หรือเมื่อเขาเข้าไปใช้ชีวิตในสปาร์ตาในระหว่างถูกเนรเทศก็ไม่ได้ทำให้เขายกย่องสปาร์ตาเช่นเดียวกัน หรือตามความเป็นจริงธูซีดีดีสมีความศรัทธาต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของเอเธนส์ที่เพริคลิส (490-429 ก่อนคริสต์กาล) เป็นผู้นำ ทั้งยังเห็นอีกด้วยว่าชัยชนะของนครรัฐเอเธนส์ที่มีต่อนครรัฐสปาร์ตาในการรบครั้งแรก ๆ นั้นมาจากความสามารถของเพริคลิสเป็นส่วนใหญ่ แต่ความศรัทธาเหล่านั้นก็ไม่ได้ทำให้เกิดความมืดคติในความคิดของธูซีดีดีส ธูซีดีดีสกลับมองและใช้ความรู้ที่รับมาเฝ้าดูทั้งเอเธนส์และสปาร์ตาอย่างผู้หวังดี อย่างผู้ตั้งใจศึกษาค้นคว้าหาความจริงถึงพฤติกรรมของมนุษย์ที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังการกระทำ[41] ตามแนวทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นสิ่งที่น่ายกย่องมากกว่าสำหรับบุคคลในภาวะการณ์เช่นนั้น

3. เป็นผู้ที่รู้จักวิธีการของประวัติศาสตร์ โดยประวัติแล้วธูซีดีดีสมิใช่นักประวัติศาสตร์หรือได้รับการศึกษามาทางประวัติศาสตร์ ธูซีดีดีสเป็นนักการทหาร เป็นนักการเมือง แต่ด้วยความสนใจในระบบการปกครองของเอเธนส์ ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ชักนำให้ธูซีดีดีสกลายมาเป็นนักประวัติศาสตร์ อีกทั้งการได้มีโอกาสคลุกคลีกับบรรดาเหล่านักปราชญ์ของยุค และการเข้าไปมีส่วนร่วมในสงคราม ทำให้ธูซีดีดีสสามารถถ่ายทอดเหตุการณ์ที่ได้พบเห็นมาอย่างเป็นระบบ นั้นก็คือเริ่มต้นจากการเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดลำดับความสำคัญของข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อสรุปจากข้อมูล ทำให้งานของธูซีดีดีสเป็นงานที่น่าสนใจมากงานหนึ่ง

[40] Quoted in James Westfall Thompson and Bernard J.Holm, *A History of Historical Writing, Vol. I. From the Earliest Times to the End of the Seventeenth Century.* (Mass, 1967) p.30.

[41] ถึงแม้ว่าธูซีดีดีสจะนิยมรูปการปกครองของเอเธนส์ แต่เขาก็ยังชี้ให้เห็นถึงความบกพร่องของเอเธนส์ รวมทั้งความดีของสปาร์ตา ไม่ทำแม้แต่จะใช้ผลงานของเขาเป็นเวทีแก้ตัวในความผิดพลาดที่เขาเป็นผู้ก่อขึ้นในสงครามเช่นกัน

4. เป็นหนังสือที่ให้ความรู้ทางการเมือง หนังสือ The History of the Peloponnesian War ไม่ได้เป็นหนังสือทางประวัติศาสตร์แต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังให้ความรู้ทางด้านการเมืองด้วย โดยเฉพาะความหมายของคำว่าประชาธิปไตย และเผด็จการ คงจำกันได้ว่าในหนังสือ Historia ของเฮโรโดตัสเคยกล่าวถึงคำว่าประชาธิปไตยและเผด็จการมาแล้ว แต่ในหนังสือเล่มนั้นไม่ได้กล่าวอธิบายอย่างชัดเจน ที่ให้ไว้ก็เป็นแต่การกล่าวเปรียบเทียบกัน แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างกันเท่านั้น มาในหนังสือของธูซีดีดีสได้ให้ความหมายของระบบการปกครองทั้ง 2 ไว้อย่างแจ่มชัด ซึ่งตามความคิดเห็นของธูซีดีดีส ประชาธิปไตยก็คือลักษณะของผู้มีการศึกษา สนใจความรู้ในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นวิทยาศาสตร์ ปรัชญา จิตวิทยา ฯลฯ มีความกล้าหาญ ซื่อสัตย์ และมองการณ์ไกล ลักษณะดังกล่าวธูซีดีดีสเห็นว่ามีอยู่ครบในตัวของเพริคลิส และเอเธนส์ก็คือตัวอย่างของประชาธิปไตย ส่วนคำว่าเผด็จการหรืออีกนัยหนึ่งก็คือความเป็นจักรวรรดินิยม ซึ่งเป็นลักษณะการปกครองของสปาร์ตา มีลักษณะตรงกันข้ามกับประชาธิปไตย นั้นก็คือ การที่มีผู้นำนิยมการใช้กำลัง ไม่มีการศึกษา เป็นผู้ที่ไม่ชอบวางแผนแต่ชอบตัดสินปัญหาซึ่งหน้า

5. เป็นผู้ที่มีความสามารถในการใช้ภาษา ธูซีดีดีสไม่เพียงแต่เป็นผู้ที่รู้จักวิธีการทางประวัติศาสตร์ที่ดีเท่านั้น อิทธิพลของนักเขียน บทกวี โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ทำให้ธูซีดีดีสรู้จักนำวิธีการของบุคคลเหล่านั้นเข้ามาใช้ในการโน้มน้าวให้เห็นคล้อยไปกับความคิดของผู้เขียนในหนังสือ The History of the Peloponnesian War ถึงแม้ว่าธูซีดีดีสจะได้ละทิ้งวิธีการเขียนซึ่งมีจุดประสงค์เพื่อสร้างความบันเทิงโดยการใช้บทสนทนาของตัวละคร เช่นเดียวกับของเฮโรโดตัสใน Historia มาเป็นการพรรณนาที่ค่อนข้างจะเอาจริงเอาจัง ถึงกระนั้นก็ดี ธูซีดีดีสก็ยังคงเหลือวิธีการดังกล่าวในหนังสือของเขาถึง 1 ใน 4 ส่วน แต่ที่แตกต่างไปนั้นก็คือคำพูดที่ตัวละครกล่าวนั้นเป็นการสะท้อนความคิดของธูซีดีดีสออกมาเอง หาใช่เป็นข้อเท็จจริงที่ทุกคนรู้แล้วดังเช่นกรณีของเฮโรโดตัส และที่สำคัญก็คือภาษาที่ธูซีดีดีสใช้บรรยายความเชื่อมั่นที่มีต่อระบบการปกครองของเอเธนส์ แม้จะเต็มไปด้วยอารมณ์แสดงความรู้สึกอ่อนไหวดังภาษาที่ใช้กันในภาษากรีก แต่ก็ยังรักษาไว้ซึ่งความเป็นจริง จนทำให้นักประวัติศาสตร์บางคน เช่น คอลลิงวูด กล่าวว่า "เป็นภาษาที่แห้ง ๆ เคร่งขรึม (และ) ขาดความรู้สึก"[42] แต่สำหรับผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในภาษากรีกแล้วกลับกล่าวว่า ภาษาที่ธูซีดีดีสใช้นั้นเป็นการรวมกันระหว่างภาษาของประวัติศาสตร์บวกกับภาษาของกรีก นั้นคือ ภาษาไว้ซึ่งความเป็นจริง และแฝงไว้ด้วยอารมณ์และความรู้สึก ดังเช่นข้อความตอนหนึ่งดังนี้ "ความรักในสิ่งสวยงามของเราไม่ทำให้เราฟุ้งเฟ้อ

[42] อ้างใน นิธิ เอียวศรีวงศ์, *อ้างแล้ว*, หน้า 20.

ความรักในสิ่งที่ประเทืองปัญญาของเราก็ไม่ทำให้เราอ่อนแอ เราถือว่าทรัพย์ศฤงคารเป็นสิ่งที่เราต้องใช้มันอย่างถูกทำนองคลองธรรม ไม่ใช่สิ่งที่มีไว้สำหรับไว้อวด ส่วนความยากจนนั้นเล่าก็ไม่ควรที่ใครจะอับอายในการยอมรับฐานะของตน สิ่งที่น่าละอายจริง ๆ ก็อยู่ตรงที่ไม่กระทำการใด ๆ ให้เป็นชิ้นเป็นอันเพื่อหลบเลี่ยงจากความจน..."[43]

6. เป็นหนังสือทีมีประโยชน์ทางด้านการบริหารงานทั่วไป หนังสือ The History of the Peloponnesian War ไม่ได้เป็นหนังสือที่ว่าด้วยเรื่องของสงครามระหว่างนครรัฐเอเธนส์กับสปาร์ตาแต่เพียงอย่างเดียว หากยังขยายรวมไปถึงสงครามอันเกิดจากการขัดแย้งกันเองระหว่างบุคคลต่อบุคคล ระหว่างสังคมต่อสังคม ในทุก ๆ เรื่อง ไม่ว่าจะในเรื่องอุดมการณ์ หรือวิธีการดำรงชีวิต เมื่อธรรมชาติของมนุษย์เต็มไปด้วยความขัดแย้ง (อันเป็นลักษณะเด่นของมนุษย์ปัจจุบัน) ประกอบกับความเชื่อที่ว่ามนุษย์หรือสังคมนิยมกระทำความผิดพลาดในเรื่องเดียวกันอยู่เสมอ ความคิดเห็นของธูซีดีดีสจึงกลายเป็นมาตรฐานของการบริหารประเทศไปในเชิง เช่น ปัญหาเรื่องการก่อสงครามกับสันติภาพ สิ่งใดจะมีผลดีต่อสังคมมากกว่ากัน หรือทำนองเดียวกันการสู้รบกันไปจนกว่าจะพ่ายแพ้หรือการเจรจาสงบศึกเป็นครั้งเป็นคราว อื่น ๆ ก็มีอีกอย่างเช่น ความเด็ดขาดกับการผ่อนสั้นผ่อนยาวเหมาะสมกับสถานการณ์อย่างหนึ่ง[44] แต่ไม่เหมาะสมกับสถานการณ์อีกอย่างหนึ่งเป็นต้น โดยสรุปการศึกษางานของธูซีดีดีสจะทำให้ผู้ศึกษามีความฉลาดในการตัดสินใจ สามารถเลือกแนวทางชีวิตอันถูกต้องและเหมาะสมกับตนได้ดียิ่งขึ้น พิจารณาอย่างรวม ๆ โดยถือเกณฑ์ว่าเราเป็นส่วนหนึ่งของสังคมสมัยนั้น ผลงานของธูซีดีดีสเป็นงานที่ปราศจากข้อผิดพลาดและสมควรได้รับการยกย่องเป็นอย่างยิ่ง ดังที่ ฟิตส์ซิมอนกล่าวว่าธูซีดีดีสสมควรได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาของวิชาประวัติศาสตร์มากกว่าเฮโรโดตัสเสียอีก[45] แต่ถ้าเราใช้มาตรฐานของปัจจุบันพิจารณางานของธูซีดีดีสแล้ว จะเห็นได้ว่างานดังกล่าวมีข้อบกพร่องที่น่าจะกล่าวถึงก็คือข้อบกพร่องนี้ก็คงจะไม่ใช่ในเรื่องของข้อมูลที่ธูซีดีดีสนำเข้ามาใช้ ซึ่งในข้อนี้หลายคนก็เห็นด้วยที่ว่าธูซีดีดีสเป็นนักประวัติศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับข้อมูล และเป็นนักวิพากษ์วิจารณ์มากกว่าจะเป็นนักประวัติศาสตร์ที่แสดงแต่ข้อเท็จจริง ข้อมูลที่นำมาใช้นั้นก็ยากที่จะพบข้อผิดพลาด เพราะฉะนั้นความผิดพลาดของธูซีดีดีสในข้อนี้จึงหมดปัญหาไป แต่ข้อบกพร่องที่จะยกขึ้นมาก็คงจะเป็นข้อบกพร่องในเรื่องทั่ว ๆ ไป ที่สำคัญก็คือ

---

[43] *แหล่งเดียวกัน*, หน้า 21–22.

[44] ดูเพิ่มเติม H.D. Westlake, *op.cit.*, pp.23-24.

[45] Matthew A. Fitzsimon and others, *op.cit.*, p.4

ประวัติศาสตร์ของธูซีดีดีสมีเนื้อหาใจความที่แคบเกินไป การที่ธูซีดีดีสมุ่งแต่จะอธิบาย "พฤติกรรมที่เต็มไปด้วยการขัดแย้งของมนุษย์" ในช่วงระยะเวลาที่ค่อนข้างจะสั้นคือในชั่วชีวิตของธูซีดีดีส ประกอบกับงานทางประวัติศาสตร์ก่อนหน้านั้น ที่ดีที่พอจะนำข้อมูลมาอ้างอิงได้ก็มีอยู่เพียงไม่กี่เล่ม เป็นต้น ว่าผลงานของโฮเมอร์ และของเฮโรโดตัสเอง อีกทั้งความเป็นนักประวัติศาสตร์ของธูซีดีดีสที่ไม่ยินยอมใช้ผลงานของผู้อื่น ด้วยเชื่อว่าไม่มีความถูกต้องเพียงพอ ดังคำกล่าวของธูซีดีดีสเองที่ว่า "หลักฐานที่ข้าพเจ้าได้เสนอมาแล้วนี้คงไม่ผิดไปจากความเป็นจริงมากนักเพราะล้วนเป็นหลักฐานที่ดีกว่าหลักฐานของบรรดากวีซึ่งพูดถึงความสำคัญของท้องเรื่องของตนเสียเกินความจริง หรือดีกว่าหลักฐานของนักตำนานร้อยแก้วซึ่งไม่สนใจในการเล่าความจริงเท่ากับปลุกความสนใจของผู้ฟัง หลักฐานก็ตรวจสอบไม่ได้..."[46] ทำให้ธูซีดีดีสไม่สามารถบรรยายถึงภาพโดยทั่ว ๆ ไป อย่างกว้าง ๆ ของชาวกรีกได้ เป็นต้นว่าสภาพทางภูมิศาสตร์ ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาทางประวัติศาสตร์ หรือประวัติศาสตร์ชาติกำเนิดของกรีซเอง รวมทั้งความเจริญของอาณาจักรโบราณที่กำลังเจริญอยู่ในขณะนั้น เช่น อียิปต์ เปอร์เซีย อีกทั้งความเจริญทางด้านปรัชญาของกรีก เช่น โซเครตีส หรือแม้แต่ของเอเธนส์เอง[47] ซึ่งถ้าหันไปมองงานของเฮโรโดตัสแล้วงานของธูซีดีดีสในข้อนี้ขาดไป ประการที่ 2 ก็คือ การมีอาชีพเป็นนักการทหาร นักการเมือง ทำให้ธูซีดีดีสให้ความสนใจแต่ข้อมูลทางทหารและทางการทูต เป็นเหตุให้ละเลยข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคมไป เอ็ฟ เอ็ม คอร์นฟอร์ต กล่าวไว้ในหนังสือชื่อ Thucydides Mythistoricus ว่า "ธูซีดีดีสไม่เข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงสาเหตุของสงครามครั้งนี้ ซึ่งแท้ที่จริงแล้วเกิดจากแรงกดดันของกลุ่มพวกชนชั้นกลางที่มีอาชีพพ่อค้าแห่งเมืองบีราอุสมากกว่าสาเหตุอื่น ๆ"[48] อีกประการหนึ่งได้แก่การให้ความสำคัญแก่บุคคลหรือผู้นำว่ามีบทบาทต่อการพัฒนา ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวในประวัติศาสตร์[49] เช่นการชี้ให้เห็นว่าความเจริญของเอเธนส์ หรือทำนองเดียวกับชัยชนะของเอเธนส์ที่มีต่อกบฏของพวกชาวเมืองเซมอส เกิดมาจากความรู้ความสามารถของบุคคลคนเดียวคือเพริคลิส การเขียนของธูซีดีดีสดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของแนวการเขียนประวัติศาสตร์ในแบบพงศาวดารที่ยังคงหลงเหลืออยู่ อีกทั้งยังทำให้เรามองเห็นข้อผิดพลาดของธูซีดีดีสมากยิ่งขึ้น เมื่อนำลักษณะงานดังกล่าวไปเปรียบเทียบกับงานในลักษณะเดียวกันของคาร์ไล นักประวัติศาสตร์ชาวอังกฤษที่สำคัญ แห่ง

---

[46] นิธิ เอียวศรีวงศ์, *อ้างแล้ว*, หน้า 25.

[47] ดูเพิ่มเติมใน อัธยา โกมลกาญจน, *ประวัติศาสตร์อารยธรรมกรีก-โรมัน*, หน้า 66–82.

[48] Quoted in Harry Elmer Barnes, *op.cit.*, p.31.

[49] H.D. Westlake, *op.cit.*, p.23.

ศตวรรษที่ 19 ในงานเรื่อง Letters and Speeches of Oliver Cromwell และอีกครั้งในหนังสือเรื่อง Life of Frederick the Great ทำให้คาร์ไลได้รับการยกย่องว่าเป็นนักประวัติศาสตร์ผู้ที่มีความสามารถในการบรรยายบุคลิกของบุคคลสำคัญได้อย่างละเอียดทุกซอกมุม[50] ในขณะที่บาร์นส์กล่าวถึงผลงานของธูซีดีดีสว่า "กล่าวได้เพียงผิวเผิน และส่วนใหญ่ก็เป็นคำกล่าวอ้างหรือความเชื่อของธูซีดีดีสมากกว่าที่จะเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริง ๆ"[51] ประการสุดท้ายเป็นผลมาจากการที่ธูซีดีดีสมุ่งศึกษาไปที่เหตุการณ์เดียวหรือจุด ๆ เดียวโดยเฉพาะ การมองประวัติศาสตร์ดังกล่าวทำให้ผู้อ่านไม่เข้าใจหรือมองเห็นภาพการพัฒนาของประวัติศาสตร์ไปในทางที่ก้าวหน้า และต่อเนื่องกัน เป็นผลทำให้ไม่สามารถเปรียบเทียบ เทียบเคียงกับประวัติศาสตร์ด้านอื่น ๆ ของมนุษย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โพลีบีอุส (198-117 ก่อนคริสต์กาล)

นักประวัติศาสตร์คนสำคัญอีกคนหนึ่งของกรีซ และเป็นคนสุดท้ายที่จะกล่าวถึงในที่นี้ ได้แก่ โพลีบีอุส ผลงานทางประวัติศาสตร์ด้านการปรัชญา รวมทั้งความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน ได้รับการยกย่องว่ามีเหนือธูซีดีดีส แต่เท่าเทียมกันในเรื่องความถูกต้องของข้อมูล อย่างไรก็ดี วิธีการเขียนหรือเล่าเรื่องของเขาขาดศิลปะที่ดี ผลงานส่วนใหญ่ตัดตอนมาจากงานของผู้อื่น (36 เล่มใน 40 เล่ม) ทำให้เนื้อเรื่องของเขาสับสนและยุ่งเหยิง[52] จึงไม่เป็นที่นิยมในกลุ่มนักการศึกษาเท่ากับงานของนักประวัติศาสตร์ของกรีซ 2 คนก่อนหน้านั้น และเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้หนังสือประวัติศาสตร์ของโพลีบีอุสตกทอดมาถึงปัจจุบันเพียง 5 เล่มเท่านั้น

ประวัติของโพลีบีอุส เกิดในตระกูลขุนนางกรีก บิดาชื่อ ลีคอร์แตส เป็นผู้นำทางด้านการเมืองและการทหารคนหนึ่งของสันนิบาตเอเจียน โพลีบีอุสจึงได้รับการเลี้ยงดูรวมทั้งได้รับการศึกษาเป็นอย่างดีดั่งเช่นบุตรหลานของผู้มีอันจะกินพึงมี วิชาที่เขาสนใจก็คือวรรณคดี พออายุได้ประมาณ 24 ปี ได้รับแต่งตั้งให้เป็นเอกอัครราชทูตไปเจริญสัมพันธไมตรียังประเทศอียิปต์ มาในปี 169-168 ก่อนคริสต์กาล เข้ารับหน้าที่เป็นผู้บังคับบัญชากองทหารม้า ในปี 168 ก่อนคริสต์กาลเหตุการณ์ทางการเมืองในกรีซเปลี่ยนแปลง เมื่อโรมันมีชัยชนะต่อกองทัพของกรีซในการรบครั้งหนึ่งที่เมืองพิดนา โพลีบีอุสเป็นบุคคลหนึ่งในจำนวนหนึ่งพันคนที่ถูกส่งไปเป็นตัวประกันที่กรุงโรม ด้วยฐานะทางการเมืองของโพลีบีอุสที่แตกต่างไปจากตัวประกันคนอื่น ๆ แทนที่โพลีบีอุสจะถูกนำไปรวมกับสามัญชนหรือไม่ก็ส่งไปอยู่ที่เมืองอื่น ๆ ภายใต้การดูแล

---

[50] วนิดา ตรงยางกูร, *อ้างแล้ว*, หน้า 74-75.

[51] Harry Elmer Barnes, *op.cit.*, p.32.

[52] มัทนา เกษกมล, *อ้างแล้ว*, หน้า 21.

ของแม่ทัพนายกองของโรมัน โพลีบีอุสถูกส่งไปอาศัยอยู่กับอดีตแม่ทัพสำคัญของโรมันคนหนึ่งที่ชื่อ ซิปีโอ แอฟริกานุส ผู้ซึ่งเป็นทั้งนักการทหารที่มีบทบาทมากคนหนึ่งในสงครามปูนิคครั้งที่ 2 (218-201 ก่อนคริสต์กาล) ซึ่งเป็นเรื่องโพลีบีอุสจะเล่าในประวัติศาสตร์ของเขาต่อไป อีกทั้งยังเป็นผู้ที่มีความสนใจเป็นพิเศษทางด้านการเมืองการปกครองของโรมันอีกด้วย และก็ทำให้โพลีบีอุสได้มีโอกาสไปสัมผัสกับเหตุการณ์ด้วยตนเองในสงครามปูนิคครั้งที่ 3 (149-146 ก่อนคริสต์กาล) สงครามที่นักประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่ถือว่า "หมายถึงการพ่ายแพ้ของชนชาติเซมิติกในการยืนหยัดต่อสู้กับพวกอารยัน ความรุ่งเรืองของรัฐเซมิติกแห่งนี้ ซึ่งได้ก่อร่างสร้างตัวมาเป็นเวลาถึง 500 กว่าปี ได้ถึงกาลอวสาน"[53]

เป็นเวลาถึง 16 ปี (166-150 ก่อนคริสต์กาล) ที่โพลีบีอุสเข้าไปพำนักอยู่ในกรุงโรม การเป็นนักการศึกษาผู้ฝักใฝ่ความรู้ ประกอบกับโอกาสที่เอื้ออำนวยให้ โพลีบีอุสใช้เวลาทั้ง 16 ปี ค้นคว้ารวบรวม สังเกตเหตุการณ์ทางการเมืองของอาณาจักรโรมัน ทั้งในกรุงโรมเองรวมทั้งได้มีโอกาสเดินทางไปยังท้องถิ่นต่าง ๆ ในชนบทของอิตาลี ศึกษาสภาพภูมิประเทศ สอบถามเรื่องราวความเป็นมาของอาณาจักรนี้รวมทั้งดินแดนทางชายฝั่งตะวันตกของทะเลเมดิเตอร์เรเนียนด้วย ทั้งนี้ในส่วนตัวแล้วโพลีบีอุสเห็นว่าช่วงโอกาสนั้นเป็นช่วงเวลาที่ดีที่สุดที่โรมันกลายเป็นอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ และเขาก็มีส่วนในการรับรู้ถึงความยิ่งใหญ่นั้นด้วย

16 ปี เป็นเวลาที่เพียงพอสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าว ในปี 150 ก่อนคริสต์กาล ซึ่งเป็นปีที่เขาเดินทางกลับกรีซและได้มาทำหน้าที่คอยประสานงานระหว่างกรีซกับโรมัน ก็เป็นปีเดียวกันกับการเกิดสงครามปูนิค ครั้งที่ 3 หลังจากที่สงครามนี้ได้ยุติลงไปพร้อมกับความพ่ายแพ้เมื่อ 50 ปีก่อนของฮันนิบาลแม่ทัพผู้ยิ่งใหญ่ของคาร์เธจและของโลกคนหนึ่ง อีก 3 ปีในสงครามปูนิค ครั้งสุดท้าย โพลีบีอุสก็ได้ข้อมูลเพียงพอสำหรับการเขียนประวัติศาสตร์ของเขา

โพลีบีอุสเขียนประวัติศาสตร์หลายเล่มด้วยกันที่ทราบกันมาถึงปัจจุบันก็มี Treatise on Tactics, A Life of Philopomen และ History of Polibius หรือ History บางทีก็เรียก Rome's Conquest of the Ancient World[54] หนังสือเล่มที่สำคัญก็คือเล่มสุดท้ายที่ได้ให้แนวความคิดใหม่ ๆ แก่วงการประวัติศาสตร์และมีอิทธิพลต่อนักประวัติศาสตร์จนกระทั่งถึงศตวรรษที่ 19 ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของศาสตราจารย์ชิดแวล ที่ว่า "ข้อเสนอแนะของโพลีบีอุสในการเขียนประวัติศาสตร์

---

[53] อ้างใน ประจักษ์ ช่วยไล่, *โครงสร้างประวัติศาสตร์โลก*, (กรุงเทพฯ, 2520) หน้า 60.

[54] ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และสุชาติ สวัสดิ์ศรี, *ปรัชญาประวัติศาสตร์*, หน้า 168.

ที่ดีนั้น ถือได้ว่าเป็นหลักการที่เป็นวิทยาศาสตร์สำหรับนักประวัติศาสตร์ทั่ว ๆ ไป จนกระทั่งถึงสมัยของรังเกเลยทีเดียว"[55]

History of Polibius เป็นผลงานของโพลีบีอุส รวมด้วยกันทั้งหมด 40 เล่ม 2 เล่มแรก โพลีบีอุสเริ่มต้นประวัติศาสตร์ของเขา ทั้งนี้เพื่อเป็นการปูพื้นฐานให้แก่ผู้อ่านตั้งแต่โรมเข้าทำสงครามกับคาร์เธจ ในสงครามที่รู้จักกันดีในสมัยต่อมาว่า สงครามปูนิค ครั้งที่ 1 (264-241 ก่อนคริสต์กาล) จุดมุ่งหมายของสงครามนี้ต่างฝ่ายต่างก็ต้องการยึดเกาะซิซิลี จากนั้นก็กล่าวถึงการขึ้นมามีบทบาทในโลกเมดิเตอร์เรเนียนของสันนิบาตเอเจียน ในปี 198 ก่อนคริสต์กาล ด้วยความช่วยเหลือจากโรม (ต่อมาถูกทำลายโดยโรมันในปี 168 ก่อนคริสต์กาล) และมาขยายเหตุการณ์อย่างละเอียดตั้งแต่ปี 220-167 ก่อนคริสต์กาล 53 ปี แห่งความเจริญรุ่งเรืองสูงสุดของอาณาจักรโรมัน และก็เป็นสมัยเดียวกับที่อาณาจักรโรมันแผ่ขยายไปอย่างกว้างไพศาลอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน อย่างไรก็ดี ด้วยความสำคัญของสงครามปูนิค ครั้งที่ 3 (149-146 ก่อนคริสต์กาล) อีกประการหนึ่งข้อมูลก็มีพร้อม ทำให้โพลีบีอุสขยายประวัติศาสตร์ของเขาไปถึงปี 146 ก่อนคริสต์กาล เขาจบประวัติศาสตร์ของเขาลงพร้อมกับการสิ้นสุดของสงครามปูนิคอันนำไปสู่การเสื่อมของคาร์เธจ และสรุปลงที่การเข้าปกครองกรีซโดยตรงภายหลังการเข้าโจมตีและเผาเมืองโครินธ์ในปีเดียวกับที่เขาทำลายคาร์เธจ ทั้งนี้เพื่อเป็นการลงโทษที่นครรัฐต่าง ๆ ของกรีซกระทำตนให้ไม่เป็นที่ไว้วางใจ

โพลีบีอุสเขียนหนังสือ History of Polibius ขึ้นมาโดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ 3 ประการด้วยกัน คือ

1. ข้อมูลมีมาก ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า โพลีบีอุสเดินทางเข้าไปอยู่ในกรุงโรมเป็นเวลา 16 ปี ระยะเวลา 16 ปีดังกล่าวโพลีบีอุสใช้ไปในทางเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งได้มาจากบุคคลชั้นนำของโรม และที่สำคัญก็คือ แม่ทัพซิปีโอ แอฟริกานุส ผู้ซึ่งมีบทบาทเป็นอย่างมากในการทำสงครามปูนิค ครั้งที่ 2 กับแม่ทัพฮันนิบาลแห่งคาร์เธจ ทั้งในสเปนเองและในแอฟริกา ซึ่งชัยชนะของซิปีโอเหนือฮันนิบาลในแอฟริกา และสามารถเข้าทำลายเมืองคาร์เธจได้เป็นสาเหตุให้ซิปีโอได้รับการสมญานามว่า "แอฟริกานุส" ต่อมารวมทั้งข้อมูลที่โพลีบีอุสได้มาในช่วงเวลา 3 ปีของการเข้าไปมีส่วนร่วมรู้เห็นในสงครามปูนิคครั้งสุดท้าย ซึ่งเราถือว่าเป็นการเห็นด้วยตาของ

---

[55] Harry Elmer Barnes, *op.cit.*, p.34.

[56] อัธยา โกมลกาญจน, *อ้างแล้ว*, หน้า 177-178.

ตนเอง ทำให้โพลีบีอุสมีความต้องการที่จะให้ชาวกรีซได้รู้ในสิ่งที่เขารู้บ้าง ทั้งนี้เพื่อให้เป็นบทเรียนที่ดีต่อไปนั้นเอง[57]

2. โพลีบีอุสเห็นว่า โลกมามีความสัมพันธ์กันอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน โลกที่ว่านั้นก็คือ ยุโรป เอเชีย และแอฟริกา คงจำกันได้ว่าปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญที่ทำให้นักประวัติศาสตร์กรีกก่อนหน้านั้นไม่สามารถเขียนประวัติศาสตร์ที่เป็นสากลได้ โดยเฉพาะซาลอนแห่งแลมซากัส และดิโอนิซิอัส แห่งมิเลตัส เกิดมาจากปัจจัยที่สำคัญคือโลกไม่มีความสัมพันธ์กัน มาในสมัยของโพลีบีอุสโลกที่ไม่เคยสัมพันธ์ก็กลับมามีความสัมพันธ์กันโดยเฉพาะจากการขยายอำนาจทางทหารของกองทัพโรมันไปยังดินแดนต่าง ๆ เข้าไปในยุโรปทางตอนเหนือ ในแถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียนเข้าไปในคาบสมุทรไอบีเรีย และเลยเข้าไปในทวีปแอฟริกาเป็นต้น รวมทั้งการขยายอำนาจของกรีซเองเข้าไปในเอเชียไกลถึงอินเดียในสมัยพระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราช ปรากฏการณ์เช่นนี้ในส่วนตัวของโพลีบีอุสก็คือโอกาสเข้าข้างเขา และเขาก็เห็นว่าเป็นความจำเป็นก่อนที่เหตุการณ์ดังกล่าวจะลืมเลือนไป

3. เพื่อติเตียนแก้ไขข้อบกพร่องในการเขียนประวัติศาสตร์ของนักเขียนประวัติศาสตร์คนก่อน ๆ การวิจารณ์งานทางประวัติศาสตร์ของนักประวัติศาสตร์รุ่นก่อน ๆ ถือได้ว่าเป็นการก้าวหน้าประการหนึ่งของโพลีบีอุส และเป็นรากฐานของการศึกษาในแนวทางของประวัติศาสตร์นิพนธ์ในสมัยต่อ ๆ มา โพลีบีอุสนำงานของตีมาอุส แห่งทอโรมีเนียน (345-256 ก่อนคริสต์กาล) นักประวัติศาสตร์ชาวกรีซผู้ที่มีผลงานที่เด่นมากคนหนึ่ง ในหนังสือ History of Sicily[58] ของตีมาอุส หลังจากที่โพลีบีอุสศึกษาแล้ว เขากล่าววิจารณ์ในหนังสือเล่มที่ 12 ของเขาว่า "ตีมาอุสไม่มีความรู้ทางภูมิศาสตร์ ไม่มีความเป็นกลาง และใช้หูเขียนมากกว่าตา"[59] โจมตีเฟบิอุส ฟิคเตอร์ (254 - ? ก่อนคริสต์กาล) นักประวัติศาสตร์ชาวโรมันคนแรกผู้เขียน The Annals เป็นบันทึก

---

[57] โพลีบีอุส เห็นว่า "ประวัติศาสตร์ก็คือเรื่องราวทางการเมืองในอดีต ซึ่งนักการเมืองจะต้องเรียนรู้และศึกษาอย่างถ่องแท้...การศึกษาและฝึกอบรมเพื่อการเข้าไปมีกิจกรรมและบทบาททางการเมืองที่ดีที่สุดก็คือการศึกษาประวัติศาสตร์....การศึกษาประวัติศาสตร์นั้นเท่ากับเป็นการเรียนรู้ถึงชะตาชีวิตของผู้อื่น โดยการนี้จะเป็นการสร้างประสบการณ์ให้แก่ผู้ศึกษา ทำให้ผู้ศึกษามีความฉลาดในการตัดสินใจ สามารถเลือกแนวทางชีวิตอันถูกต้องและเหมาะสมกับตนได้ดียิ่งขึ้น...การที่มนุษย์เรามีจิตใจหนักแน่น ไม่หวั่นไหวเมื่อเผชิญต่อภัยพิบัติขึ้น ถือได้ว่าเป็นรางวัลแห่งการที่ได้ศึกษาประวัติศาสตร์" มัทนา เกษกมล, *อ้างแล้ว*, หน้า 20.

[58] Matthew A. Fitzsimon and others, *op.cit.*, p.6.

[59] รายละเอียดดู วนิดา ตรงยางกูร, *อ้างแล้ว*, หน้า 22.

เหตุการณ์การขยายอำนาจของโรมันเข้าไปในกรีซในระยะแรก ในผลงานเล่มนี้โพลีบีอุสโจมตีเฟบิอุสว่า "แท้ที่จริงแล้วไม่มีความรู้ในเรื่องที่เขียนเลย หรือแม้แต่งานของธูซีดีดีสเอง โพลีบีอุสก็ยังกล่าวว่า "เขียนขึ้นมาเพื่อจูงใจ เขียนเพื่อลำดับสกุลราชวงศ์ คัดต่อมาจากงานของผู้อื่น และเขียนประวัติศาสตร์มาจากการศึกษาในเอกสารอย่างเดียว" อย่างไรก็ตามแต่ความสำคัญในเรื่องนี้ไม่ได้อยู่ที่ว่าโพลีบีอุสกล่าววิจารณ์งานผู้อื่นว่าอย่างไร หากอยู่ที่หลักการของการวิจารณ์การใช้ข้อมูลที่เป็นวิทยาศาสตร์มากกว่านั้นเอง อันได้แก่ ใช้ข้อมูลที่ถูกต้อง มีความรู้ในเรื่องที่จะเขียน และมีความรู้ทางด้านภูมิศาสตร์

4. เพื่อใช้เป็นบทเรียนแก่ชนรุ่นหลัง โพลีบีอุสเป็นนักประวัติศาสตร์ที่มีความเชื่อไปในแนวทางเดียวกับนักประวัติศาสตร์กรีกคนก่อน ๆ โดยเฉพาะธูซีดีดีส ที่ว่าประวัติศาสตร์มิใช่เขียนขึ้นมาเพื่อการอ่านเล่น หรือเพื่อความสนุกสนานบันเทิงใจแก่ผู้อ่านเท่านั้น แต่ประวัติศาสตร์ซึ่งคงไว้ซึ่งความจริงของอดีตนั้นจะใช้เป็นบทเรียนในปัจจุบันและอนาคตได้ ความคิดของโพลีบีอุสดังกล่าวเห็นได้จากคำกล่าวของ อาร์ จี คอลลิงวูด ในหนังสือของเขาชื่อ The Idea of History ที่ว่า "ประวัติศาสตร์ตามความคิดของโพลีบีอุสสมควรได้รับความสนใจศึกษาไม่ใช่แต่เพียงว่าประวัติศาสตร์มีความถูกต้องเท่านั้น แต่เป็นเพราะว่าประวัติศาสตร์เปรียบเสมือนแหล่งการศึกษารวมทั้งเวทีที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของนักการเมืองทั้งหลายอีกด้วย"[60]

อย่างไรก็ดี ความคิดในเรื่องประวัติศาสตร์จะเป็นบทเรียนได้นั้น ค่อนข้างที่จะแตกต่างไปจากแนวความคิดในลักษณะเดียวกับที่ปรากฏในงานของนักประวัติศาสตร์ชาวกรีซคนอื่น ๆ กล่าวคือในขณะที่นักประวัติศาสตร์กรีซคนอื่น ๆ เมื่อกล่าวถึง บทเรียนของวิชาประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่หมายถึง บทเรียนที่จะช่วยให้ชนรุ่นหลังหลีกเลี่ยงในสิ่งที่บรรพบุรุษเคยกระทำผิดพลาดไว้ก่อนหรือนัยหนึ่งก็คือไม่ให้กระทำผิดในการกระทำเดียวกันอีกเป็นครั้งที่สอง ความคิดเช่นนี้เกิดขึ้นมาจากอิทธิพลของนักปรัชญากรีกที่สำคัญ[61] อย่างเช่นเดโมครีตัส (460-370 ก่อนคริสต์กาล) และเอปีคิวรุส (341-270 ก่อนคริสต์กาล) ที่เชื่อในความสามารถของมนุษย์ในอันที่จะเลือกวิถีชีวิตมากกว่าเป็นไปตามชะตากรรมที่พระผู้เป็นเจ้ากำหนด (วัตถุนิยม) หรือที่เราเรียกรวม ๆ ว่าเป็นอิทธิพลแนวความคิดที่ได้มาจาก "อารยธรรมของพวกเฮลเลนนิค" เพราะฉะนั้นเมื่อมนุษย์เราสามารถเลือกวิถีการดำเนินชีวิตได้ ประวัติศาสตร์ก็จะกลายเป็นบทเรียนอันมีค่าต่อชนรุ่นหลัง เพราะประวัติศาสตร์ได้บันทึกสิ่งที่มีคุณค่า ซึ่งก็มีทั้งความสำเร็จและความล้มเหลว ชนรุ่นหลังก็จะใช้เหตุการณ์นั้นไปสู่ความสำเร็จที่ดีกว่า หรือไม่ให้ล้มเหลวอีกครั้งหนึ่งนั้นเอง

---

[60] R.G. Collingwood, *op.cit.*, p.35.

[61] รายละเอียดดู อมร โสภณวิเชษฐวงศ์, *อ้างแล้ว*, หน้า 286-287.

ความคิดดังกล่าวข้างต้น สำหรับโพลีบีอุส เนื่องมาจากว่าโลกในขณะนั้นมิใช่โลกเฮลเลนนิค อีกต่อไป การขยายตัวของโรมันไปยังดินแดนต่าง ๆ ทั้งในเอเชีย แอฟริกา และยุโรปเหนือ หรือนับตั้งแต่การขยายแสนยานุภาพทางทหารของกองทัพมาเซโดเนียน ภายใต้การนำของพระเจ้าอเลกซานเดอร์มหาราช (356-323 ก่อนคริสต์กาล) เป็นต้นมา โลกที่เคยมีศูนย์กลางอยู่ที่กรีซ เปลี่ยนมาอยู่ที่โรมัน การขยายตัวอย่างกว้างขวางทำให้ชาวโรมันไปรับเอาแนวความคิดของทางตะวันออกเข้ามา ซึ่งก็เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดอารยธรรมเฮลเลนนิสติคขึ้นมา โพลีบีอุสถึงแม้จะเป็นชาวกรีกก็ตามแต่การเข้าไปใช้ชีวิตอยู่ในโรม ทำให้ไปรับเอาแนวความคิดดังกล่าวมาด้วย ดังนั้น เมื่อโพลีบีอุสเขียนประวัติศาสตร์ ในส่วนหนึ่งเขาเป็นชาวกรีซอิทธิพลของอารยธรรมเฮลเลนนิคก็ยังคงมีอยู่ เมื่อเข้าไปอยู่ในโรมันจึงรับเอาอารยธรรมเฮลเลนนิสติคเข้าไปอีกด้วย งานของเขาจึงแสดงออกมาทั้ง 2 ด้าน นั้นก็คือว่าประวัติศาสตร์ของเขาใช้เป็นบทเรียนได้ แต่บทเรียนที่ว่านี้มิใช่เพื่อให้ชนรุ่นหลังหลีกเลี่ยง เพราะโพลีบีอุสซึ่งรับมาจากอิทธิพลความคิดของทางตะวันออก เชื่อว่า มนุษย์เราสามารถควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้ในระยะหนึ่งเท่านั้น เมื่อถึงอีกระยะหนึ่งมนุษย์จะไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้ ผู้ที่อยู่เบื้องหลังพฤติกรรมนั้นก็คือพระเจ้า เมื่อพระเจ้าเป็นผู้ควบคุมมนุษย์เราก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงหรือกำหนดวิถีชีวิตได้ เพราะฉะนั้น ประวัติศาสตร์จะช่วยได้แต่เพียง "ทำให้เราเข้มแข็งขึ้น กล้าหาญและหนักแน่น พร้อมที่เผชิญกับปัญหาและอุปสรรคทั้งหลายที่โชคชะตาจะเป็นผู้กำหนด"[62] นั้นก็คือทำให้เรารู้จักโลกมากขึ้น มีหูตากว้างไกลยอมรับเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นใหม่ ๆ ตลอดเวลา และไม่กล่าวโทษพระผู้เป็นเจ้าว่าทำไมเราจึงต้องเป็นคนโชคร้ายที่สุด เพราะเหตุการณ์อย่างเดียวกัน หรือเลวร้ายกว่าก็เคยเกิดขึ้นแก่บรรพชนแล้ว สุดท้ายก็จะทำให้เราสามารถดำเนินชีวิตไปอย่างปรกติสุขได้

หนังสือ History of Polibius ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ทั้งในด้านข้อดีและข้อเสีย. ดังนี้คือ

สิ่งที่ควรยกย่องสำหรับโพลีบีอุส เห็นจะได้แก่ทางด้านการให้ความสำคัญของข้อเท็จจริง โพลีบีอุสก็เหมือนกับนักประวัติศาสตร์กรีกคนก่อน ๆ โดยเฉพาะธูซีดีดีส ที่มองเห็นความสำคัญและความถูกต้องของข้อเท็จจริง แม้ว่าในเรื่องความเป็นกลางแล้วยังเป็นที่สงสัยอยู่ ซึ่งเป็นเหตุให้ชาวกรีกเรียกเขาว่าเป็นผู้ทรยศ[63] ในเรื่องนี้แม้แต่ตัวของโพลีบีอุสเองก็ยอมรับว่า ความเป็นกลางเป็นสิ่งที่นักประวัติศาสตร์ควรมี แต่ก็เป็นสิ่งที่ยากมากโดยเฉพาะถ้าประวัติศาสตร์นั้นเป็นประวัติศาสตร์ร่วมสมัย ถึงกระนั้นก็ดี สิ่งที่โพลีบีอุสเน้นก็คือนักประวัติศาสตร์ต้องไม่มีความลำเอียงในเรื่องของข้อเท็จจริง โพลีบีอุสกล่าวว่า "การที่นักประวัติศาสตร์แสดงใจลำเอียงเข้าข้างประเทศชาติของตนเองนั้น ข้าพเจ้ายังพอยอมให้บ้าง แต่นักประวัติศาสตร์จะแถลงสิ่งที่ขัดกับข้อเท็จจริง

[62] R.G. Collingwood, *op.cit.*, pp.35-36.

[63] รายละเอียดดู วนิดา ตรงยางกูร, *อ้างแล้ว*, หน้า 22–23.

ไม่ได้...ข้อผิดพลาดที่เกิดจากความไม่รู้ซึ่งย่อมเกิดแก่นักประวัติศาสตร์เป็นธรรมดาอยู่แล้ว... ยากแก่คนจะหลีกเลี่ยงได้ตลอด แต่ถ้าเราเขียนให้ผิดจากข้อเท็จจริงด้วยความตั้งใจ ไม่ว่าจะเข้าข้างประเทศชาติหรือมิตรสหาย หรือเพื่อได้ความดีความชอบก็ตาม เราจะมีอะไรดีไปกว่าพวกที่ต้องหาเลี้ยงชีพด้วยวิธีอย่างนั้น...ผู้อ่านควรจับตาดูว่าจะเกิดแนวโน้มอย่างนี้ ประวัติศาสตร์และนักประวัติศาสตร์ก็ต้องคอยระวังอย่าให้เกิดขึ้นจงได้"[64] หรือเมื่อครั้งที่เขาพบว่าข้อมูลที่เขานำมาใช้นั้นเชื่อไม่ได้ เขาก็จะวิพากษ์วิจารณ์นักประวัติศาสตร์ผู้บันทึกของผู้นั้นอย่างเสีย ๆ หาย ๆ[65] รวมทั้งนักประวัติศาสตร์ที่เขียนประวัติศาสตร์เพื่อสร้างอารมณ์ หรือจินตนาการให้กับผู้อ่าน การให้ความสำคัญของข้อเท็จจริงนั้น โพลีบีอุสพัฒนาขึ้นมาจากประสบการณ์ที่เป็นทั้งนักการเมือง การทหาร นักเดินทางสำรวจ (นักภูมิศาสตร์) และที่ได้รับมาจากการศึกษาผลงานของธูซีดีดีส ทำให้โพลีบีอุสเห็นว่า การที่จะเขาใจพลังที่อยู่เบื้องหลังพฤติกรรมของมนุษย์ได้ดี ทั้งนี้ประวัติศาสตร์จะได้มีคุณค่านั้น นักประวัติศาสตร์ต้อง 1. มีความสามารถในการเก็บและแยกแยะข้อมูลที่ถูกต้อง 2. มีความรู้ทางด้านการเมืองและการสงคราม และ 3. มีความรู้ทางด้านภูมิศาสตร์

ประการที่ 2 ได้แก่ เป็นผู้ให้กำเนิดประวัติศาสตร์แห่งชาติขึ้น การเขียนประวัติศาสตร์ก่อนหน้านั้น เช่น เฮโรโดตัส ประวัติศาสตร์ของเขาก็เป็นเพียงเสี้ยวหนึ่งของประวัติศาสตร์ของชาติ อันได้แก่สงครามระหว่างกรีซ กับเปอร์เซีย หรือในทำนองเดียวกันกับงานของธูซีดีดีส ก็เป็นเพียงช่วงหนึ่งของเวลาในด้านความสัมพันธ์กันระหว่างเอเธนส์กับสปาร์ตาเท่านั้น แต่งานของโพลีบีอุส แม้ว่าในระยะแรกนั้นเขาตั้งใจจะเขียนเหตุการณ์ตั้งแต่ปี 220 ก่อนคริสต์กาล คือปีที่ฮันนิบาลนำกองทัพคาร์เธจเข้ายึดแผ่นดินสเปน และไปยุติลงที่ปี 168 ก่อนคริสต์กาล เมื่อกรีซต้องพ่ายแพ้ต่อกองทัพของโรมันที่เมืองพิดนา และก็เป็นสาเหตุทำให้เขาต้องเดินทางไปเป็นตัวประกันอยู่ที่กรุงโรม แต่เนื่องจากว่าเขามีข้อมูลมากกว่านั้น ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว ประวัติศาสตร์ของโพลีบีอุสจึงขยายขอบเขตกว้างออกไปจาก 52 ปีไปเป็น 150 ปี หรือถึง 5 ชั่วคน นอกเหนือจากโพลีบีอุสมีข้อมูลมากแล้ว ปัจจัยอีกประการหนึ่งที่ทำให้โพลีบีอุสเขียนประวัติศาสตร์ที่มีขอบเขตกว้างขวาง และกลายสภาพเป็นประวัติศาสตร์แห่งชาติไปนั้นได้แก่ อิทธิพลแนวความคิดทางประวัติศาสตร์ของชาวโรมัน ที่ว่า "ประวัติศาสตร์ก็คือความต่อเนื่อง ทั้งในด้านสถาบันการเมืองและวิถีทางการดำเนินชีวิตที่หล่อหลอมมาจากสถาบันเดียวกันในอดีต และความต่อเนื่องนั้น

---

[64] มัทนา เกษกมล, *อ้างแล้ว*, หน้า 22-23.

[65] *แหล่งเดียวกัน*, หน้า 21.

มีผลมาจากอิทธิพลจากทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยมุ่งไปที่ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวของโลกภายใต้การนำของวีรบุรุษคนใดคนหนึ่ง"[66] และประการสุดท้ายก็คือ ความต้องการตอบสนอง ความอยากรู้อยากเห็นของชาวกรีซในสิ่งที่ตนเองไม่รู้นั้นเอง

อย่างไรก็ดี เมื่อเราพูดว่า งานของโพลีบีอุสเป็นงานประวัติศาสตร์แห่งชาติ ต้องเข้าใจไว้ว่า งานของโพลีบีอุสมิได้มีลักษณะเป็นประวัติศาสตร์แห่งชาติตามความหมายปัจจุบันไม่ ในปัจจุบันนั้นงานใดที่เข้าข่ายดังกล่าว ต้องเป็นงานที่ครอบคลุมเหตุการณ์ทั้งหมดของชาตินั้น ๆ จริง ๆ คือต้องเริ่มต้นตั้งแต่แรกเริ่มกำเนิดเลยทีเดียว ไม่ใช่มาเริ่มต้นเอาเมื่อโรมันเตรียมพร้อมที่จะออกยึดครองโลกแล้ว สำหรับโพลีบีอุสการไม่แสดงภาพแรกเริ่มของชาวโรมัน นั้นไม่ใช่เป็นเพราะว่าโพลีบีอุสไม่มีความรู้ แต่เป็นเพราะว่า (เหมือนกับชาวกรีกคนอื่น ๆ) ไม่มีความจำเป็น เช่นนั้น อีกทั้งข้อมูลก็ไม่น่าเชื่อถือ

ประการสุดท้ายได้แก่การให้ความหมายของคำว่า Historia ได้ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด คำว่า Historia เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อเฮโรโดตัสใช้เรียกชื่อผลงานของเขาตั้งแต่ในศตวรรษที่ 5 ก่อนคริสต์กาล จนกระทั่งถึงสมัยของโพลีบีอุส ความหมายของคำ Historia ที่ว่า "การสืบสวนหาความจริงในอดีตนั้น" เป็นความหมายที่ค่อนข้างกว้าง เวิ้งว้าง และไม่กระชับเพียงพอแต่ก็ยังคงเชื่อกันอยู่ โพลีบีอุสได้มาอธิบายให้กระชับขึ้น ทำให้อาร์ จี คอลลิงวูด ยกย่องว่า "เป็นความหมายที่ตรงกับความเป็นจริงในปัจจุบันมากที่สุด"[67] นั้นก็คือ ตามความคิดของโพลีบีอุสที่ว่าประวัติศาสตร์ไม่เหมือนกับวิชาวิทยาศาสตร์ เพราะข้อเท็จจริงในประวัติศาสตร์อาจเปลี่ยนแปลงได้ คุณค่าของประวัติศาสตร์จึงไม่ได้อยู่ที่การตั้งทฤษฎี หรือความเป็นวิทยาศาสตร์ "หากแต่อยู่ที่การนำเสนอบทเรียนเพื่อชนรุ่นหลังได้ใช้เป็นประโยชน์ในทางปฏิบัติเพื่อสร้างความเชื่อมั่น สร้างชื่อเสียงให้แก่ตนเองดังเช่นกรณีของเพริคลิส เป็นต้น

สำหรับในข้อบกพร่องของโพลีบีอุส พอจะแยกออกได้เป็น 2 ข้อใหญ่ ๆ ได้ดังนี้ คือ

1. ยังมีความเชื่อในเรื่องเทพเจ้า โพลีบีอุสเป็นคนในศตวรรษที่ 2 ก่อนคริสต์กาล ในช่วงเวลานั้นได้ผ่านความคิดที่ว่ามนุษย์ถูกกำหนดโชคชะตาโดยพระเจ้ามาแล้ว และว่ามนุษย์สามารถกำหนดวิถีชีวิตได้เอง ความรู้ดังกล่าวเห็นได้จากผลงานของเฮโรโดตัสเป็นต้นมา และมาเป็นความคิดในแนววิทยาศาสตร์มากขึ้นในสมัยธูซีดีดีส แต่แทนที่โพลีบีอุสจะรับเอาแนวความคิด

---

[66] R.G. Collingwood, *op.cit.*, p.34.

[67] *Ibid.*, p.35.

ที่ทันสมัยดังกล่าว กลับไปรับแนวความคิดของชาวโรมันซึ่งรับต่อมาอีกทอดหนึ่งจากทางตะวันออก เมื่อประกอบกับวิธีการค้นหาเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังพฤติกรรมของมนุษย์ ที่โพลีบีอุสมักจะใช้วิธีการตั้งคำถามว่า "ทำไม" เพื่อค้นหาคำตอบนั้น เมื่อถึงระดับหนึ่งโพลีบีอุสไม่สามารถค้นหาคำตอบได้ก็จะยกให้เป็นเจตนารมย์ของพระผู้เป็นเจ้า เช่นเมื่อเขาถามว่า ทำไมโลกต้องมารวมกันอยู่ที่โรม คำตอบของเขาก็คือ เพราะเทพีแห่งโชคชะตาเป็นผู้กำหนด[68] เป็นต้น

2. ใช้เครื่องมือชนิดเดียวในการมองประวัติศาสตร์ ความชื่นชมต่อระบบการปกครองของโรมันที่เกิดมาจากระบบการปกครองของหลายสังคมส่อให้เกิดความยึดหยุ่นไม่ตายตัวเหมือนสังคมอื่น[69] ความจริงข้อนี้ทำให้โพลีบีอุสตั้งข้อสรุปว่าชาติใดที่ไม่มีรูปการปกครอง เช่น โรมันย่อมต้องเสื่อมโทรมหรือถึงแก่ความเสื่อมไปในที่สุดการมองประวัติศาสตร์ของชาติหรือสังคมอื่นโดยใช้กฎเกณฑ์ชนิดเดียวกันไม่เป็นที่ยอมรับกันในสังคมปัจจุบัน ทั้งนี้เนื่องจากความเจริญต่าง ๆ ทั้งในด้านวิชาการ และเทคโนโลยี ตลอดจนถนนหนทาง ทำให้โลกที่เคยอยู่แยกออกจากกันอย่างโดดเดี่ยวมามีความสัมพันธ์กันอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน มนุษย์เราก็ย่อมมีความฉลาดมากขึ้นเป็นเงาตามตัว พฤติกรรมที่แสดงออกมาจึงย่อมไม่ใช่ด้วยเหตุผลประการเดียว หรืออาจวัดได้ด้วยเครื่องมือวัดชนิดเดียวในสถานการณ์เช่นนั้น ก็จำเป็นที่จะต้องใช้เครื่องมือ ทฤษฎีหรือกฎเกณฑ์หลาย ๆ ชนิด เพื่อให้ได้ภาพที่ชัดเจน กว้างและลึก เหมือนกับเช่นที่นักประวัติศาสตร์ทั้งหลายในปัจจุบันที่จำเป็นจะต้องใช้ความรู้ในทุก ๆ สาขาเข้ามาใช้กับพฤติกรรมของมนุษย์นั้นเอง ซึ่งสิ่งเหล่านี้หาไม่ได้ในงานของโพลีบีอุส

นอกจากนี้ก็ยังมีในเรื่องอื่น ๆ อีก เช่น การให้ความสำคัญกับบุคคลสำคัญเพียงคนเดียว เช่น เพริคลิส และสภาพแวดล้อม เช่น ลักษณะภูมิศาสตร์ ดินฟ้าอากาศ ว่ามีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงประวัติศาสตร์ของมนุษย์ได้

ก่อนที่จะยุติเรื่องราวการเขียนประวัติศาสตร์ของกรีก พอจะสรุปลักษณะของการเขียนประวัติศาสตร์ที่สำคัญ ๆ ดังนี้

1. ให้ความสำคัญแก่มนุษย์แทนพระผู้เป็นเจ้า มนุษย์เป็นผู้กำหนดโชคชะตาของตนเอง เช่น งานของเฮโรโดตัส และธูซีดีดีส ส่วนโพลีบีอุสแม้จะให้ความสำคัญกับมนุษย์แต่ก็ยังคงมีความเชื่อในองค์พระผู้เป็นเจ้าอยู่เช่นกัน ซึ่งเป็นอิทธิพลที่ได้รับมาจากโรมัน

---

[68] วนิดา ตรงยางกูร, *อ้างแล้ว*, หน้า 24.

[69] *แหล่งเดียวกัน*, หน้า 25.

2. ไม่ค่อยจะสนใจตัวเองมากนัก ดูได้จากงานของนักประวัติศาสตร์ทั้ง 3 คน เฮโรโดตัสเขียนประวัติศาสตร์ก็เพราะเปอร์เซียเข้ามารุกราน จึงอยากจะทำความรู้จักกับเปอร์เซียให้มากขึ้น หรืออย่างเช่น ธูซีดีดีส งานของเขาก็เพื่อทำความเข้าใจกับอาณาจักรกรีซอย่างรวม ๆ หาใช่เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ของเอเธนส์แต่อย่างเดียวไม่ ส่วนกรณีของโพลีบีอุสเห็นได้ด้วยว่าไม่สนใจตัวเองเลย

3. เป็นประวัติศาสตร์ร่วมสมัย คือเป็นงานที่เน้นช่วงเวลาที่ผู้เขียนมีชีวิตอยู่ หรือก่อนหน้านั้นไม่นานนัก เห็นได้ชัดก็คือในงานของธูซีดีดีส หรือแม้แต่โพลีบีอุสเองก็ตามแต่ แม้จะได้รับความคิดจากพวกโรมันมา และเป็นเหตุให้เขาเขียนประวัติศาสตร์ที่ห่างตัวไปค่อนข้างมาก แต่เนื้อหาส่วนใหญ่ก็คงมาเน้นในช่วงเหตุการณ์ร่วมสมัยเช่นเดียวกัน